MEDICINSK-HISTORISKE
SMAASKRIFTER
VED
VILHELM MAAR
17.

HJALMAR HELWEG

DE SINDSSYGES PARADIS

KØBENHAVN
VILHELM TRYDES FORLAG
1917

MEDICINSK-HISTORISKE SMAASKRIFTER

VED

VILHELM MAAR

17

HJALMAR HELWEG

DE SINDSSYGES PARADIS

KØBENHAVN
VILHELM TRYDES FORLAG
1917

F. E. BORDING. KØBENHAVN

Den belgiske By Gheels interessante Historie er kort fortalt i talrige af de utallige Skrifter om Gheel og dens Sindssygekoloni. En lidt fuldstændigere Fremstilling af Koloniens Oprindelse og Udvikling findes derimod ikke i noget her tillands almindelig tilgængeligt Skrift og kan maaske derfor vente at møde Interesse. Gheel, som den er nu, er derimod udførlig beskrevet i flere ældre og nyere Arbejder; særlig kan den, der maatte interessere sig herfor, henvises til Agner Helwegs nedenfor nævnte Bog om Familiepleje.

De skriftlige Kilder har ikke været mig tilgængelige. Af den store Gheellitteratur har jeg væsentlig støttet mig til G. Janssens: Gheel in Beeld & Schrift. Turnhout 1900. I dette grundige og vidtløftige Værk er talrige af de i Gheels Arkiver beroende Haandskrifter gengivne, stundom i Facsimile. Et lidt ældre, vistnok meget grundigt historisk Arbejde af Præsten Kuyl har det ikke været mig muligt at skaffe tilveje, men ogsaa af denne Bog aftrykker Janssens store Partier.

Af andre Skrifter er især benyttet:

Konrad Alt: Das heutige Gheel. Halle a. S. 1899.

» » Über familiäre Irrenpflege. Halle a. S. 1899.

E. Esquirol: Des maladies mentales. II. Paris 1838.

Jules Falret: Kolonien Gheel. Oversat i Bibliothek for Læger. 1862.

Agner Helweg: Familiepleje af sindssyge. København 1906.

Ferdinand Heuckenkamp: Die heilige Dimphna. Inaug. Diss. Halle a. S. 1887.

Fr. Meeus: Gheel, Paradijs der Krankzinnigen. Maldeghem 1900.

» » Les détails d'une section à la colonie de Gheel. Anvers 1902.

» » et Paul Masoin: Notes sur le Gheel ancien. Anvers 1902.

» » en F. Ghys: Gezinsverpfleging der Hulpbehoevenden. Brügge 1902.

J. A. Peeters: Gheel et le patronage familial. Bruxelles 1883.

» » Situation actuelle de la Colonie de Gheel. Moll 1904.

Af Billederne er Fig. 6 Gengivelse efter et Brevkort. De øvrige er laante fra Janssens' Bog. Illustrationerne i dette Værk er ikke gode, og Reproduktionen har ikke gjort dem bedre; men det har nu under Krigen ikke været muligt at tilvejebringe Originalfotografier.

Omtrent 40 Kilometer Øst for Antwerpen midt i den saakaldte Kampines store Hedestrækning ligger Byen Gheel. I ingen Henseender udmærker denne lille By, der kun har 1300 Indbyggere og ligger i en temmelig øde og ufrugtbar Egn, sig ved fremragende Seværdigheder. Den har, som hundrede andre Smaabyer i Mellemeuropa, et Par smukke Kirker, men gemmer ellers ingen berømte kunstneriske eller historiske Mindesmærker. Hvad der har gjort Gheel til et Valfartssted for Tusinder og atter Tusinder og i visse Kredse skaffet den et stort og enestaaende Ry, er udelukkende den ejendommelige Sindssygekoloni, der i over 1000 Aar har haft sit Hjem dér. Igennem Aarhundreder har Beboerne i Gheel modtaget sindssyge i Pleje i deres Hjem. Paa en Tid, da de sindssyge alle andre Steder behandledes med uforstaaende Raahed og Brutalitet, søgte de til Gheel og fandt forstaaende Pleje og Omgang i de fredelige Hjem, og endnu i vore Dage, Hospitalernes Tid, har denne saakaldte Familiepleje i Gheel bevaret sin Livskraft og er bleven studeret og efterlignet rundt omkring.

Byen Gheel ligger ved en stor Færdselsaare, Jernbanelinien Antwerpen—München-Gladbach, og danner

Centrum i Kommunen af samme Navn. Betydningen af Navnet Gheel er usikker; i de ældre Haandskrifter staves Navnet forskelligt: Gele, Geel, Gheel, Ghele eller Ghelle. Muligvis er det en Sammentrækning af Geleloo, der betyder et frugtbart Højdedrag i en Sumpegn. I saa Fald hentyder Navnet til Byens Beliggenhed, idet selve Gheels nærmeste Omegn er ret frugtbar, medens det omkringliggende Land er en stor, ufrugtbar Hedestrækning, der tildels først i den nyeste Tid ved Hjælp af Overrislinger er bleven opdyrket.

At dømme efter Gravfund synes Stedet at have været beboet allerede i Romertiden. Navnet Gheel forekommer dog først i et Haandskrift fra det 13. Aarhundredes første Halvdel, hvori findes berettet Legenden om den hellige Dimphna, Egnens Helgeninde. I denne Beretning nævnes, at Gheel i det 7. Aarhundrede var en lille Boplads med 15 Huse, hvis Midtpunkt var en Borg, der skal have ligget dér, hvor nu den saakaldte Borggrav har sin Plads, Øst for St. Dimphnakirken. De Mirakler, der skete ved den hellige Dimphnas Grav, bevirkede en livlig Tilstrømning til Byen, og i det 10. Aarhundrede havde denne allerede antaget ret anselige Dimensioner. Den hørte dengang ind under Markgrevskabet Antwerpen, men ophøjedes senere (i det 12. Aarhundrede) under Hertug Hendrik af Brabant til selvstændigt Baroni (Vrijheid) under Hendrik I van Berthout. Berthouternes Slægt skal have bygget den nævnte, nu ikke længere existerende Borg.

Den retslige Myndighed i Baroniet udøvedes af

en Foged (Drossaart) og et Raad (Schepen), der sorterede under Markgreven af Antwerpen. Raadet bestod af 7 Raadsherrer, og i Livssager supplerede det sig med Fogden og to retslærde, der udpegedes af Landsherren (Berthout) og accepteredes af Raadet i Brabant. Byens Ret til at styre sine indre Anliggender gennem sit eget Raad fik det ydre Udtryk i Retten til at benytte særligt Segl. Det middelalderlige Raadssegl saavel som de nyere kommunale Segl viser Berthouternes gamle Vaaben med en Gøg over.

Under Berthouterne blomstrede Gheel op og hævede sig fra en ubetydelig Flække til en By, hvis Betydning fremhævedes ved, at den foruden sin kommunale Selvstændighed erhvervede sig Ret til at holde store aarlige Markeder. I det 14. Aarhundrede uddøde Berthouternes Mandslinie. Det sidstlevende kvindelige Medlem af Slægten giftede sig med Herren til Hoorn-Parwijs, og Gheel tilhørte nu i de næste 100 Aar dette Herskerhus, indtil ogsaa det i 1493 uddøde, og Besiddelsen gik over til Jan I, Baron af Merode, der paa Kvindesiden var beslægtet med Hoorn-Parwijs.

Merodernes milde og kloge Regimente fik desværre ikke Lov til at udøve den gunstige Indflydelse paa Byens og Egnens Trivsel, som man kunde vente, thi i deres Tid hjemsøgtes Gheel af talrige store Ulykker. Flere store Ildebrande — særlig i 1489 og 1507 — anrettede saa frygtelige Ødelæggelser, at Gheels Folketal, der i 1435, iberegnet Landsbyen Bell, havde udgjort 8000, næsten reduceredes til Halvdelen. Og Krigen, der aldrig synes at ville lade dette ulykkelige

Hjørne af Europa i Ro, hærgede ofte Egnen. I 1543 reddede ganske vist Jan III van Merodes resolute og kloge Mellemkomst Gheel fra Brandskatning af Spanierne; men i de følgende Aar styrtede Ulykkerne ind over Byen. I 1546 og 58 hærgedes Byen af Pest; i 1567 blev begge Kirker, Hospitalet og mange private Boliger plyndrede af Billedstormerne, i 1581 af Hollænderne, næste Aar af Spanierne. Hertil kom i 1590 heftige Hagelbyger, der ødelagde Høsten; senere kom ny fjendtlig Invasion. Egnen kunde tilsidst ikke bære alle disse Ulykker og nedsank i Armod; i Tidsrummet 1560—93 reduceredes Antallet af Husdyr til Halvdelen eller mindre end Halvdelen, og store Landstrækninger laa udyrkede hen. Foruden de materielle Værdier gik under det 16. Aarhundredes Krige ogsaa talrige Kildeskrifter til Gheels interessante Historie tabt.

I andre Henseender betegner imidlertid Merodernes Tid en Opgangsperiode for Gheel. Den store St. Dimphnakirke, der var paabegyndt i 1449 under det foregaaende Herskerhus, fuldførtes under Meroderne. Jan III van Merode, der med sin Gemalinde Anna van Gistelle hviler i en prægtig Marmorsarkofag i St. Dimphnakirken, og som herskede fra 1517 til 1530, gengav Gheel adskillige Rettigheder, som Herrerne til Hoorn-Parwijs havde berøvet Byen. Desuden oprettede han et Kollegium af 10 Kapellaner, som skulde betjene Kirken og de sindssyge, der valfartede til St. Dimphnas Grav, samt de syge i Hospitalet. Dette var oprettet allerede i 1286 under Hendrik III van Berthout, men var

i 1476—79 bleven udvidet bl. a. med det endnu existerende Kapel.

Jan III's Efterfølger, Baron Hendrik van Merode, stadfæstede sin Forgængers Bestemmelser og omdannede desuden Kapellankollegiet til et Kapitel bestaaende af 10 Domherrer, hvorved St. Dimphnakirken ophøjedes til Domkirke. Domkapitlets Segl bærer derfor foruden den hellige Dimphnas Billede tillige Merodernes Vaaben.

I 1601 uddøde Meroderne, og Besiddelsen af Gheel gik over til en Sidelinie, van den Berghe. Ogsaa denne Families Tid begyndte med Pest og Krig. Først i 1609 kom der Fred, og Gheel trivedes nu uforstyrret i 12 Aar. I 1624—25 var Spanierne atter i Landet, og lige indtil Aarhundredets Midte sporedes ogsaa i Gheel Virkningerne af Europas store Religionskrige. Efter disses Afslutning levede den lille By dog i relativ Fred, indtil de store Krige i Slutningen af det 18. Aarhundrede atter bragte Ulykke over Landet. Den 24. September 1797 blev i Gheel, der da hørte under Kardinalærkebiskoppen i Mecheln, Kirkerne lukkede af de franske Revolutionsmænd, og den 6. Juli 1798 fejredes i St. Dimphnakirken, der var omdannet til Tempel for Lovkyndigheden, en Fest til Forherligelse af Veltalenheden. Først den 3. Februar 1800 blev Kirkerne atter aabnede, og siden har den lille fredelige Plet været forskaanet for Krigens Rædsler, indtil disse nu atter af Tyskerne, det 20. Aarhundredes »Kulturbærere«, er bragt over hele Belgiens Land.

Medens Historiens Storme saaledes skaanselsløst rasede henover Byen med dens fredelige og nøjsomme Beboere, udvikledes langsomt, men sikkert, den mærkelige Institution, der blandt vore Dages Sindssygelæger har tiltrukket sig en saa stor Opmærksomhed. Hvornaar de sindssyge begyndte at valfarte til Gheel for ved Helgeninden Dimphnas Helligdom at søge Helbredelse for deres Sygdom, lader sig ikke med Sikkerhed sige. Grundlaget for hele den nuværende Sindssygekolonis Udvikling er imidlertid den Dimphnakultus, der i tidligere Aarhundreder dannede Kernepunktet i hele Gheels Sindssygebehandling, men som i vore Dage er traadt i Baggrunden til Fordel for en paa medicinske Principper grundet Behandling.

Vor Viden om Helgeninden Dimphna (udt. Dejmfna) skriver sig fra forskellige Haandskrifter, der findes i Domkapitlets Arkiv i Gheel.[1]) Det vigtigste af disse stammer fra 1640 og er underskrevet D. Ludovicus van Cauwegom 1640 Canonicus. Cauwegom, der har efterladt sig talrige andre omhyggelige Optegnelser vedrørende Kirken og de sindssyges Behandling dér, var Præst ved Dimphnakirken til 1651, og hans Haandskrift, der dækker 20 Foliosider, anses for at være en nøjagtig Afskrift efter en i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede forfattet Beretning om Dimphnas Liv og Død. Denne Beretning, der nu er gaaet tilgrunde, skyldtes en Augustinermunk ved St. Aubertuskirken i Kamerijk, Petrus Camara-

---

[1]) Se F. Heuckenkamp: Die heilige Dimphna.

censis (Peter fra Kamerijk), og er nedskreven paa Latin kort før Aaret 1247.

I St. Dimphnakirkens Arkiv findes endvidere nogle Haandskrifter, der fortæller Legenden om Dimphna, saaledes to Pergamenthaandskrifter fra 1. Halvdel af det 15. Aarhundrede; og endnu et Par Haandskrifter, der findes — eller i hvert Fald tidligere fandtes — i Belgien (Brüssel), gengiver Legenden i sammentrængt Form; disse Beretninger kan dog føres tilbage til Cauwegoms Kopi af Petrus Camaracensis' Haandskrift, der er den egentlige Kilde til vor Viden om Dimphna.

Saaledes lyder da Dimphnalegenden:

I Irland levede i det 6. Aarhundrede en mægtig Konge. Ingen var hans Lige i Magt og Rigdom; men han tilbad de hedenske Guder og havde endnu ikke modtaget Daaben. Hans Dronning var af ædel Byrd og af en sjælden Skønhed. Hun fødte en Datter, der voksede op til at blive Moderens udtrykte Billede; hendes Navn var Dimphna.[1])

Dimphna ejede ikke sin Faders lidenskabelige og hensynsløse Sind; hun var en alvorlig og stilfærdig Natur, der tidligt drog sig tilbage fra Hoflivet og dets Forlystelser. I Hemmelighed lod hun sig under-

[1]) Angaaende dette Navn siger Janssens (Gheel in Beeld & Schrift), at det, vanskeligt som det er for Menigmand at udtale, i ældre Tid opfattedes som, udtaltes og ofte skreves som Digna, d. e. den værdige. I ældre flamske Texter (se Heuckenkamp) skrives Navnet Dingne, Dingene eller Dingen. Af de talrige benyttede Skrivemaader — Dympna, Dymphna, Dimpna, Dimpne og Dimphna — er den sidste, som den ældste kendte, benyttet her.

vise i Kristendommen af Gerebernus, en from Olding, der i det skjulte arbejdede for Evangeliets Udbredelse i Irland. Af ham modtog Dimphna Daaben, ja i den Grad optog fromme Tanker hendes Sind, at hun besluttede at vie den himmelske Brudgom sit Legeme og sin Sjæl og stedse leve i Jomfrustand. Hvorvidt Dimphnas Moder har været Medvider i denne Beslutning, melder Legenden intet om; men saa længe Moderen levede, fik Datteren uhindret Lov til at passe sine Religionsøvelser og følge sit Hjertes Trang. Imidlertid blev Moderen syg og døde. Herover blev Kongen overmaade fortvivlet. Maaske maa Kongen — som det formodes af den tyske Psykiater Alt[1]) — i Virkeligheden opfattes som sindslidende og har i saa Fald lidt af en manio-depressiv Psykose; i hvert Fald skildres han i Legenden som en Mand af stærke Følelser og i høj Grad under sine Stemningers Herredømme. Da han efter den skønne Dronnings Død i nogen Tid havde været nedsunken i den dybeste Kummer, fattede han dog atter Lyst til Livet og begyndte at tænke paa nyt Ægteskab. Men med en Hustru, der i mindste Maade stod tilbage for den afdøde, kunde han ikke nøjes. Han udsendte da sine Mænd, de mest høviske og verdenskloge, der fandtes i hans Følge. Til alle Rigets Egne drog de, ja selv over Havet til fjerne Riger, for at finde en Jomfru af ædel og fornem Byrd, der i Skønhed kunde maale sig med den afdøde Dronning. Fandt de hende, skulde

---

[1]) Über familiäre Irrenpflege.

de bejle paa Kongens Vegne og i pragtfuld Færd føre hende hjem.

Men al deres Søgen var forgæves, og de vendte hjem med Skræk for den skuffede Konges letvakte Vrede. Da fik de et Indfald, traadte frem for deres Herre og sagde:

»Berømmelige Fyrste. For at søge det, som Eders høje Majestæt ønskede, have vi gennemrejst Landet i enhver Retning; men intet af det, vi søgte, fandt vi. Dog, vi vide, hvad der er Eder tjenligt. Om vort Raad behager Eder, da følg det snarest. Det er frugtesløst i fremmede Lande at søge, hvad I haver hundrede Gange bedre lige ved Haanden. Her haver I Eders Datter Dimphna. Hun er fuldkommen skøn og værd at elske; hun ligner sin Moder saa meget, at den afdøde Dronning synes at leve videre i hende. Vel, befal, at hun fluks indgaar virkeligt Ægteskab med Eder.«

Dette lod Kongen sig ikke sige to Gange. Fra nu af havde han kun een Tanke og gik med hele sin vilde Lidenskabelighed op i een Stræben, at udføre denne ryggesløse Plan. For de senere Aarhundreders fromme Legendefortællere kunde der ikke ret vel være Tvivl om, at dette den hedenske Konges Anslag mod den fromme, kristne Piges Dyd var iværksat af selve Djævelen, og i de billedlige Fremstillinger af de senere Begivenheder ser man da ogsaa ofte Djævelen som en uadskillelig Ledsager kigge frem over Kongens Skulder.

Kongen begyndte nu at gaa paa Frierfødder til sin

egen Datter, og med Løfte om kostelige Gaver søgte han at lokke hende til Føjelighed. Men Dimphna afviste straks enhver Tanke om den dobbelte Skændselsgerning. Thi for hende drejede det sig ikke blot om

Fig. 1. Fra Altertavlen i Dimphnakirken i Gheel. - Kongen bejler til Dimphna, medens Djævelen tilhvisker ham Raad.

den afskyelige Synd, det vilde være at ægte sin egen Fader; men hun vilde, hvis hun gav efter, tillige bryde sit hellige Løfte om evig Jomfruelighed, en Brøde, der næsten var endnu større. Kongen lod sig imidlertid ikke afvise, men yderlig ophidset ved Modstanden vedblev han at bestorme Datteren med Bønner.

I sin Nød søgte den arme Pige da at vinde Tid og lod, som om hun vilde give efter. Blot udbad hun sig 40 Dages Betænkningstid og modtog med tilsyneladende Imødekommenhed de kostbare Gaver, Kongen overvældede hende med. Kongen lod sig skuffe og indvilgede i at vente. Imens søgte Dimphna Raad hos det eneste Menneske, hun turde betro sig til, nemlig den gamle Gerebernus. Ved det ryggesløse Hof var der ikke een, hun turde bede om Hjælp, men den gamle, fromme Præst lod hun i Hemmelighed komme til sig og bad ham om Bistand. Og Gerebernus saa straks, hvilken Fare der truede hans Skriftebarn, at hun mod sin Vilje kunde blive tvungen til den skændige Dobbeltbrøde. Ejheller var han længe i Tvivl om Udvejen: »I den Fare, hvori du er stedt« — lød hans Ord — »er der kun een Redning: Flugt, øjeblikkelig Flugt. Gør som Jakob, der undflyede Esaus Vrede, som David, der flygtede for den nidske Saul, som den hellige Fosterfader Josef, der, i Søvne advaret af en Engel, reddede det guddommelige Barn fra Herodes' Mordlyst.«

I mange vaagne Nætter beredte Dimphna nu alt til Flugten; og da det gunstige Øjeblik kom, forlod hun sit Fædrenehjem, kun ledsaget af Gerebernus og to trofaste, nemlig en Spillemand ved Hoffet og dennes Hustru. Under Foregivende af at være rejsende Musikanter mente de mere ubemærkede at kunne slippe bort. Det lykkedes virkelig ogsaa Flygtningene at komme ombord i et Skib og slippe uantastede over til Antwerpen. Uden at unde sig Hvile fortsatte de Rejsen ind i Landet for at finde et skjult og sikkert

Sted. Rejsen var besværlig, Vejene ubanede, det gik gennem Skov og over Hede; men omsider naaede de en afsondret og ensom Landsby, der syntes dem velegnet til Skjulested for Folk, der kun ønskede i Fred og frivillig Fattigdom at dyrke deres Gud. Det var Gheel.

Gheel var dengang kun en Samling af 15 spredte Huse med et lille Kapel for St. Martin. I Nærheden af Byen udsøgte Flygtningene sig et roligt Sted, hvor de opførte en Hytte. Ifølge Overleveringen laa denne en 6—7 Kilometer Syd for Byen Gheel, men indenfor Grænserne af den nuværende Kommune Gheel, til venstre for Vejen, der fører fra Gheel til Westerloo. Stedet selv hed Zammel, og et til St. Dimphna viet Kapel minder i vore Dage om, at her er Stedet, hvor Egnens Helgeninde boede. Og endnu ser man nær ved Kapellet den lille Brønd, hvorfra Dimphna daglig hentede Vand. De fire ensomme Flygtninge havde iøvrigt længere Vej til Gheel end til Westerloo og gjorde derfor deres Indkøb i sidstnævnte Landsby. De tilbragte nu Tiden med Bøn og Gudstjeneste, Faste og Stræben efter et fuldkomment Liv og fik i 3 Maaneder Lov til uantastet at nyde den dyrt købte Fred.

Men Djævelen, der ganske havde bemægtiget sig Herredømmet over Kongens Sjæl, havde ikke opgivet sit Forsæt. Da Kongen erfarede Flugten, blev han i lige høj Grad optændt af Vrede og glødende Attraa. Han udsendte sine Folk i alle Retninger med Befaling til at skaffe Dimphna til Veje, død eller levende; ja tilsidst lod hans heftige Lidenskab ham ikke Ro,

og han drog selv ud paa Rejse for at søge efter de bortrømte. Dog, en Tid lang var al Søgen forgæves. Da samlede Kongen paa ny sine Folk og ansporede dem ved Løfte om rige Belønninger til at gøre deres yderste for at finde Dimphna. Og de sparede sig heller ikke; langt udenfor Rigets Grænser, ja hinsides Havet, søgte de, og en Aften kom da ogsaa nogle af Krigerne til Westerloo, hvor de overnattede i et Herberg. Før de næste Morgen drog videre, vilde de betale for Opholdet og Fortæringen med Guldstykker fra deres Hjemland. Værten saa paa de fremmede Mønter og sagde: »Ja, saadan nogle har jeg nok faaet før; men jeg ved egentlig ikke, hvad de er værd.« Som et Lyn slog det ned i Soldaterne, at her var sikkert et Spor; forsigtigt spurgte de, hvorfra Gæstgiveren vel kunde have faaet den Slags Penge, og erfarede, at han havde modtaget dem som Betaling for Levnedsmidler, han havde bragt til en ung, skøn Jomfru, der lidt derfra levede ensomt i en Hytte inde i Skoven sammen med en gammel, from, ærværdig Præst, en Musikant og dennes Hustru. Vilde de ikke tro ham, kunde de selv drage ud og se ad. Med yderste Forsigtighed udspejdede Soldaterne nu Hytten, fik Vished for, at de her havde fundet den, de søgte, og ilede derefter hjem til Kongen.

Denne var under den lange forgæves Søgen nedsunken i det dybeste Tungsind; Savnet havde mildnet hans Vrede over Dimphnas Flugt, og ved Efterretningen om, at hun var opdaget, var hans første Følelse Glæde over, at hun var levende og i god Behold. Straks drog han ud for at opsøge hende. Han

kom til Egnen og fandt let sin Datter. I milde Ord bebrejdede han hende, at hun havde voldt ham Sorg ved at flygte fra ham, han besvor hende at vende hjem og indtage Dronningesædet, og han afmalede hende en Dronnings Pragt og Herlighed i Modsætning til det usle Liv, hun nu førte. Dimphna vilde svare, men Gerebernus kom hende i Forkøbet. Nu var Øjeblikket kommet, da det gode og det onde mødtes i aaben Kamp, og den fromme Mand veg ikke tilbage for nogen Fare. I haarde Ord revsede han Kongen for hans skændige Forsæt og formanede ham alvorligt til ikke at krænke den rene Jomfrus engleagtige Dyd.

Men øjeblikkelig blussede Kongens ubændige Raseri op. Skummende af Vrede kaldte han paa sine Folk og spurgte dem, hvilken Straf den Mand fortjente, der understøttede Dimphnas haardnakkede Vægring. »Døden!« var det enstemmige Svar fra Tjenerne, der gerne vilde tækkes Kongen, og paa hans Vink kastede de sig over den gamle Præst og halshuggede ham.

Gerebernus' Død kølnede et Øjeblik Kongens Raseri, og han begyndte igen at bestorme Dimphna med Bønner: »O, Dimphna, min Datter! Hvorfor lader du mig sørge saa længe og saa dybt? Hvorfor har du ingen Medlidenhed med mig? Hvorfor flygtede du fra den, der elskede dig? Giv efter, og alt, hvad du ønsker, skal jeg give dig. Rigdom og Berømmelse, Glans og Nydelse, det venter dig altsammen. Jeg skal opstille dit Billede i mit Rige, og mit Folk skal falde ned og tilbede det. Dit Navn skal lyde over

alle Gudindernes, og næst mig skal din Haand føre Scepteret i mit Rige.«

Men med Foragt svarede den rene Jomfru: »Hvorfor vil du med daarlige Løfter forlede min Ungdom og lokke mig bort fra min Pligt? Skulde jeg med verdsligt Begær besudle mit Legeme og unddrage min Sjæl fra Kristus, min himmelske Brudgom. Tro ikke, at du hos mig vil finde et letsindigt Kvindehjertes Svaghed. Verdslig Magt og syndig Nydelse forsmaar jeg. Intet Afgudsbillede ønsker jeg, ejheller et falskt Gudindenavn. Nævn ikke mere din skændige Fordring. Aldrig frister det mig; aldrig giver jeg efter. Siden jeg har lært, hvor kostbar en Skat Kyskheden er, ved jeg, hvor meget lettere det er at bevare den uberørt end at vinde den igen, naar den een Gang er tabt.«

Da blussede Kongens Vrede atter op, og han raabte: »Ti, nedrige Tøs, med din vanvittige Snak! Gør, hvad jeg forlanger, gør det paa staaende Fod eller frygt min Vrede. Drag Lære af den Skæbne, der ramte den hovmodige Præst; med sit Liv maatte han bøde for sin Stædighed. Du er endnu for ung til dumdristigt at vove dit. Betænk dig! Bring Offer til vore Guder som Tegn paa, at du samtykker. eller jeg skal lære dig, hvor farligt det er at modsætte sig min Vilje.«

Men hertil svarede den gudfrygtige Jomfru: »Du har dræbt Guds udkaarne Præst, skønt han intet ondt havde gjort. Frygt du Dommen fra Himlen, der ser og dømmer alt. Vent ikke, at jeg skal ofre til de falske Guder eller samtykke i dit syndige For-

slag. Jeg foragter Afguderne; jeg tjener ingen anden end Jesus Christus. Han beskærmer min Uskyld. Til ham er jeg viet. Han vil give mig Mod og Kraft til intet at frygte, hverken Lidelse eller Død.«

Fig. 2. Fra Altertavlen i Dimphnakirken.
Dimphnas Død.

Ved dette Svar vaktes Kongens ustyrlige Raseri. Ude af sig selv befalede han sine Folk at dræbe Dimphna. Men paa Bunden af de raa Krigerhjerter rørte sig Medynk med den rene, unge Pige, og ingen udførte Befalingen. De var vel heller ikke uden Ængstelse for, at Kongen senere skulde skifte Sind, og at den, der havde lagt Haand til Dødsdommens Fuld-

byrdelse, siden skulde faa Utak til Løn for sin Villighed.

Medens Dimphna faldt paa Knæ og bad Gud tilgive hendes Fader, gentog Kongen sin Befaling; men stadig vovede ingen at lyde ham. Da mistede Kongen den sidste Rest af sin Beherskelse, greb sit Sværd og afhuggede med egen Haand sit Barns Hoved. En Stund blev han som bedøvet staaende, saa flygtede han som en vanvittig bort, og Legenden har intet mere at berette om den arme, af Djævelen vildledte Fader.

De to Lig blev liggende ubegravede paa det Sted, hvor Drabet var sket. Ifølge Overleveringen foregik Udaaden ikke ved Dimphnas Hytte i Zammel, men i selve Gheel, lige i Nærheden af St. Martinskapellet. Dér havde Dimphna og Gerebernus befundet sig, da Kongen overraskede dem. Paa selve det Sted, hvor de uskyldiges Blod ifølge Overleveringen blev udgydt, staar nu det i 1286 af Hendrik III van Berthout opførte St. Dimphnasygehus med tilhørende Kapel. I en Niche i Sygehusets Mur findes Dimphnas Død fremstillet i legemsstore, fritstaaende Figurer. Over Gruppen, der allerede i 1627 stod paa denne Plads, læses:

Als men schreef 30 may ses hondert jaer
Is s. Dympna hier onthalst van haer eygen vaer

idet 30. Maj Aar 600 anses for Dimphnas Dødsdag.

Allerede straks efter Drabet begyndte de dræbtes store Hellighed at give sig Udslag i Mirakler; thi uagtet Ligene laa uænsede under aaben Himmel, blev de paa underfuld Maade værnede mod vilde

Fig. 3. Dimphnas Død. Figurgruppe
i Hospitalet i Gheel.

Dyrs Angreb. Efter et Par Dages Forløb blev de fundne af nogle Folk, der jordede dem paa sædvanlig Maade nærved Stedet, hvor de havde fundet dem.

I vore Dage udpeges med stor Nøjagtighed det Sted, hvor Martyrerne skal være bleven begravede. Over Gravpladsen staar nu St. Dimphnakirken, og lige bagved Hovedkoret, hvor et Reliquieskrin med Resterne af St. Dimphnas Stenkiste har sin Plads, skal Gravene have været.

I mange Aar blev Ligene nu liggende i de uanselige Grave; men adskillige Undere, der fandt Sted ved Gravene, men om hvis Art der ikke foreligger nærmere Oplysning, viste klart, at de to dræbte fortjente et anseligere Gravsted end den usle Jord. Stedets Præster og Befolkning var enige om, at Ligene burde opgraves og jordfæstes paa værdig Maade. Men nu skete et nyt Under. Da man forsigtigt vilde grave Ligene op, stødte man paa to snehvide Stenkister. I hele Omegnen fandtes kun sortbrune Sten, men disse Kister var hvide som Sne og var yderligere mærkelige derved, at man intetsteds paa dem kunde se nogen Sammenføjning eller Revne; de omsluttede Indholdet, som var de gjort ud af eet Stykke. At man her stod overfor Engleværk, kunde der ikke være Tvivl om, og Martyrernes Lig blev fra nu af ærede med den største Ærbødighed. Med stor Højtidelighed blev Ligene bisatte, og snart rejste en Kirke sig over Gravene. Fra hele Omegnen strømmede Folk til for at tilbede Martyrerne, og talrige Undere skete paa det hellige Sted. Man anraabte den kyske Jomfru om Forbøn, ikke blot overfor almindelig Nød og Sygdom, men ogsaa Mennesker, der var besatte af en ond Aand, og hvis Forstand var formørket, søgte Bistand hos Dimphna og blev hjulpne. Ja det syntes, som

om netop fortrinsvis saadanne fandt Helbredelse ved Dimphnas Grav. Og var ikke ogsaa det saare naturligt? Havde ikke Dimphna ved sit rene, fromme Sind overvundet Djævelen, der havde opvakt den vanvittige Elskov hos hendes Fader og ganske behersket hans Sind? Kunde man ikke vente, at hun fremfor nogen vilde forstaa og gaa i Forbøn for de ulykkelige, som onde Aander havde faaet Magten over?

Den Mening er dog bleven fremsat, at en sindssyg tilfældig havde overværet Drabet paa Dimphna, og at Synet af Martyrdøden havde bevirket hans Helbredelse. Derfor skulde saa Dimphna senere særlig være bleven søgt af sindssyge og være bleven disses specielle Helgeninde.

Skaren af Pilgrimme voksede hurtigt til ikke ringe Glæde for Gheels Beboere, der modtog de fremmede venligt og tillidsfuldt og lod dem have fri Adgang til Kirken, hvor Martyrerne var bisat, i den Tro, at de kostbare Reliquier ikke kunde faa bedre Vogtere end de fromme valfartende.

Heri tog de imidlertid fejl. I det 10. Aarhundrede var Rygtet om Underne i Gheel naaet til Zanten, en By ved Rhinen, og de gode Beboere af denne Stad, som ikke havde nogen Reliquie, der kunde lede Pilgrimstrømmen — eller, som man vel i vore Dage vilde sige, Turiststrømmen — til deres By, fik den ikke meget fromme, men menneskelige Idé at rane Reliquierne. Under Paaskud af Pilgrimsfærd drog de da i stort Antal til Gheel. I adskillige Dage færdedes de skinhellige Røvere i Kirken og udspejdede Lokaliteterne, og en Dag, da Kirkebetjenten tilfældig var

borte, og Øjeblikket syntes dem gunstigt, satte de de to Stenkister paa en Kærre, forspændt med fire Heste, og ilede skyndsomst bort.

Men Gheels Indbyggere opdagede snart Rovet, greb i Hast deres Vaaben og satte efter Røverne i rasende Fart. Da disse hørte de tordnende Hovslag af Forfølgernes Heste, blev de sanseløse af Skræk. I største Hast opgav de deres Bytte, satte begge Stenkisterne paa Jorden og lod dem blive staaende. Dog fik de Tid til at sønderslaa Gerebernus' Kiste og udtage Liget, medens de lod alt det øvrige blive liggende paa Vejen. Folkene fra Gheel standsede, da de fandt Dimphnas Kiste, og Røverne slap derfor bort med Gerebernus' Lig. I Sonsbeck ved Zanten standsede de og betroede Liget til Indbyggerne dér. Disse modtog det med stor Ærbødighed og opbevarer den Dag i Dag de hellige Reliquier.

Da Gheelboerne naaede til Stedet, hvor Dimphnas Kiste var efterladt, blev de saa glade ved at finde denne den største Skat ubeskadiget, at de næsten ganske glemte, at Gerebernus' Kiste var sønderbrudt og plyndret. De afstod fra videre Forfølgelse og beredte sig til i festligt Optog at bringe Dimphnas Kiste tilbage. Men hvad skildrer deres Forundring, da Kisten er som vokset fast til Jorden. Ikke med alle deres Kræfter kan de rokke den af Stedet.

Nu levede der i Gheel en gammel Kone, som den Nat hørte en Stemme sige: »I Morgen skal du staa tidligt op, tage Kalven, som staar i din Stald, lede den ud og spænde den for din Vogn. Du skal da befale din Søn med det Køretøj at hente Liget af

den hellige Dimphna, som de andre ikke med al deres Magt kan slæbe hjem.«

Den gamle Kone gjorde, som det var bleven hende sagt, og skønt Sønnen af Frygt for at blive til Latter

Fig. 4. Fra Altertavlen i Dimphnakirken Sindssyge helbredes ved Dimphnas Forbøn. Øverst til venstre ses den lille Djævel, der farer ud af den sindssyge Kvindes Hoved. Nederst til venstre er en anden sindssyg i Færd med at befri sig for sine Haandjern, medens den Fodbøjle, som han eller en af de andre har haft paa, ligger foran ham.

gjorde Indvendinger, maatte han drage afsted med det besynderlige Forspand. De blev ganske rigtig til Latter, da de kom med det usle Køretøj og tilbød at bringe Kisten hjem. Men blandt den store Skare,

der var forsamlet om Kisten, var der dog enkelte, som blev alvorlig grebne ved den gamle Kones Beretning om den Aabenbaring, hun havde haft; de forsøgte at løfte Kisten op, og se — saa let som en Fjer var den, og da den var anbragt paa Kærren, trak den lille Kalv den uden Vanskelighed tilbage til Byen. Og hele Skaren fulgte efter, beskæmmet ved at se dette Tegn, der lod den ringe og svage udføre det, de stærke og stolte havde maattet opgive.

Nu besad Gheel atter Dimphnas Lig i Fred; men der hengik endnu et Par hundrede Aar, før Gheels Borgere kom i Tanker om, at man burde tilvejebringe en mere værdig Sarkofag end den simple, hvide Stenkiste. Hver gav da efter sin Evne, og en prægtig, gylden, med Ædelstene besat Kiste blev forfærdiget. Da den var færdig, fejredes en stor Kirkefest, hvorved selve Biskoppen af Kamerijk var tilstede og foretog den højtidelige Indvielse af Reliquierne. Med største Ærbødighed blev den hvide Kiste aabnet, og man fandt dér det hellige Lig endnu ganske ubeskadiget. Ved Liget laa en blodrød Sten, hvori var skaaret: »Her hviler den hellige Mø og Martyr Dimphna«. Et Brudstykke af denne røde Sten med Rester af Dimphnas Navn opbevares endnu og har Interesse derved, at det er det ældste kendte Dokument med Helgenindens Navn, som her staves med *i* og ikke, som man ofte ser, med *y* (*ij*).

Nedlæggelsen af Dimphnas Lig i det gyldne Reliquieskrin foregik i Midten af det 12. Aarhundrede. Datoen angives at være den 15. Maj. Paa denne Dag fejres derfor endnu den aarlige Fest for den hellige Dimphna.

Hvad angaar den historiske Kerne i denne Legende, kan man næppe naa ud over Formodninger. Paa den Tid, hvor Begivenhederne skal være foregaaede, fandtes der ifølge Tyskeren Ferd. Heuckenkamp, der har gjort Dimphnalegenden til Emne for en Doktorafhandling, overhovedet ingen Konger i Irland og i Virkeligheden heller intet Hedenskab. I et enkelt af Haandskrifterne staar ganske vist Britannia i Stedet for Hibernia, men ellers tyder intet paa, at Dimphna skulde være kommen fra England. Man maa da nøjes med at antage, at en fremmed, fornem Jomfru engang dér paa Egnen er bleven dræbt af sin sindssyge Fader.

Dimphnadyrkelsen er ikke begrænset til Gheel alene. I Tongerloo, Antwerpen, Gemblours, Leliendal, Mecheln, Herenthaels, St. Catharinendael, Breda, 's Hertogenbosch, Turnhout og St. Trond fejres eller fejredes Fester for St. Dimphna. Ligesaa tidligere i Brüssel. Adskillige af de nævnte Steder fandtes særlige Kapeller eller Altere til Helgenindens Ære; det samme var Tilfældet i endnu en Række flamske Byer samt i Sonsbeck, hvorhen Gerebernus-Reliquierne var bleven bragte. Om der i ældre Tid bestod nogen Dimphnakultus i Irland, er ubekendt. De Billeder af Helgeninden, der findes i flere af Dublins Kirker, har ingen høj Alder.

Det Sted, hvor Dimphnadyrkelsen først og fremmest hører hjemme, er dog Gheel; denne Egn har hun særlig beskyttet, her har hun særlig Krav paa Taknemlighed. Thi at Dimphnadyrkelsen og den deraf følgende Tilstrømning af Pilgrimme har været til stor

Velsignelse for den fattige Egn, er hævet over enhver Tvivl. Og Gheel glemmer heller ikke at vise Taknemlighed mod Helgeninden. Overalt paa Egnen støder man paa hendes Billede, og overalt ser man hende træde den overvundne Djævel under Fødder eller holde ham fast i en Lænke. Foruden den store St. Dimphnakirke er flere Kapeller i Omegnen viede til den hellige Dimphna.

Under hvilke Former Valfarten til Gheel og Helbredelserne ved Dimphnas Grav foregik i de første Aarhundreder, efter at Egnen overhovedet var bleven Valfartssted, er os ubekendt. Først fra det 16. og det 17. Aarhundrede foreligger der nøjagtige Optegnelser, der tillader at danne sig et Billede af de sindssyges mærkelige Valfart til Gheel. Paa dette Tidspunkt havde der allerede udviklet sig faste Former for Modtagelsen og Behandlingen af de sindssyge. Alle herhen hørende Forhold ordnedes og ledes af Domkapitlet, hvor det gjordes fornødent med Bistand af den verdslige Øvrighed.

Vi maa da tænke os de sindssyge under Ledsagelse af deres Slægtninge komme dragende op til Gheel, til Fods, til Hest eller i Kærre, alt efter Forholdene. Rejsen var besværlig og ikke sjældent farefuld, men ikke desto mindre kom Pilgrimmene ofte langvejs fra. Vel ser man i Listen over Pilgrimmene hyppigst Navnene paa Byerne i den nærmere Omegn, Breda, Aelst, Antwerpen, Turnhout, Brüssel, Bergen op Zoom, Mecheln o. s. v.; men ogsaa fra Hollands og Belgiens fjernere Egne, ja fra Nabolandene,

søgte sindssyge til Gheel. Og tænker man paa, hvorledes hin Tids Sindssygepleje var, kan det ikke undre, at man klyngede sig til et Halmstraa og ikke skyede nogen Anstrengelse for at opnaa en Helbredelse. Kyndige Læger, der forstod at behandle sindssyge, fandtes ikke, ja i de Aarhundreder, hvorom her nærmest er Tale, betragtedes Sindssygdom i saa overvejende Grad som Djævlebesættelse, at man overhovedet sjældent tænkte paa at henvende sig til Læge desangaaende. Var de sindssyge vanskelige og besværlige eller maaske endog voldsomme og farlige, spærrede man dem inde i Fangehuller, Raadhuskældere, Daarekister eller lignende uhyggelige Steder, hvor de ingen Fortræd kunde gøre. Behandlingen dér var yderst slet, og det kan ikke undre, at mange kun nødig betroede deres syge paarørende til Daarekistens brutale Vogtere, men foretrak Besværlighederne og Farerne ved den lange Rejse til Gheel. Ofte var det dog ogsaa Vanskeligheden ved at faa en sindssyg anbragt, idet Daarekisterne og Raadhuskælderne gerne var fuldt optagne, der gjorde, at man greb den Chance for en Helbredelse, som Rejsen til Gheel rummede. Naar Øvrighedspersonerne — som det ses ikke sjældent at have været Tilfældet — raadede Folk til at bringe deres sindssyge til Gheel, har de sikkert været tilskyndede hertil af Vanskeligheden ved at finde et Anbringelsessted hjemme. Thi de fleste Steder var det Øvrighedens Pligt at tage sig af de ubemidlede sindssyge, en Opgave, der under den Tids Forhold ingenlunde var let.[1])

[1]) Sml. Chr. V danske Lov, I 19, 7.

Under Transporten til Gheel saa man sig ofte nødsaget til at binde eller lænke den syge. Heri var for den Tid intet usædvanligt, thi Baand og Lænker var — som Pisk og Stokkeslag — daglig Kost i Daarekisterne. At Transporten desuagtet kunde være vanskelig nok, faar man et Indtryk af ved at læse om den sindssyge fra Hontenisse i Flandern, der var »befangen med en saa stor Besættelse, Raseri og Pinsel af den onde Fjende, at han uafladelig maatte være særdeles fast bunden og lænket paa Hænder og Fødder, men ikke destomindre brugte en saadan Kraft og Styrke, at han sommetider sønderbrød Lænkerne i sit store Raseri, Vanvid og Besættelse af den onde Fjende«.

Ankommen til Gheel anbragtes den syge i det saakaldte »Ziekenhuis« (Sygehus). Vi faar straks i dette Navn et Indtryk af, at man i Gheel opfattede de sindssyge mere som syge end som djævlebesatte. Talrige Vidnesbyrd om denne i hin Tid saa sjældne Opfattelse vil blive nævnt i det følgende.

Ziekenhuis stod som alt de syge vedrørende under Præsternes direkte Tilsyn. Hvornaar man første Gang opførte en saadan Modtagelsesstation for Pilgrimmene, vides ikke. Det første Ziekenhuis, der i 1541 blev ødelagt ved Kirketaarnets Sammenstyrtning, har dog ligesom det senere været bygget i Forbindelse med Kirken. Det Ziekenhuis, der findes bevaret den Dag i Dag som en lille, kapelagtig Tilbygning til St. Dimphnakirken,[1]) fuldførtes 1683 og var i Brug indtil 1888. Det benævnes ikke med Urette Sindssygekoloniens Vugge.

[1]) Benyttes nu til Bolig for Sakristanen.

I Ziekenhuis var der 4 Værelser, »Ziekenkamers«[1]). Værelserne var ret rummelige og gode, Vinduerne forsynede med solide Jernstænger. De sindssyges Forplejning var betroet til 2 eller 3 Kvinder, »Ziekenwaersters«, som var særlig ansat hertil, og som

Fig. 5. St. Dimphnakirken.

bestandig var om de syge. Til Hjælp, naar det gjordes fornødent, havde man andre, ogsaa særlig dertil ansatte underordnede Personer, sandsynligvis ogsaa Mænd, skønt det ikke udtrykkelig omtales. Men den egentlige Pleje og Bevogtning af Patienterne paahvilede Ziekenwaersters. I paafaldende Modsætning

[1]) Forøvrigt bruges i de ældre Optegnelser oftest Betegnelsen »Ziekenkamer« om hele Bygningen, ikke om det enkelte Værelse.

Fig. 6. St. Dimphnakirkens Indre.

til den Ligegyldighed, hvormed man ellers i tidligere Aarhundreder overlod sindssyge til uvidende, ukyndige

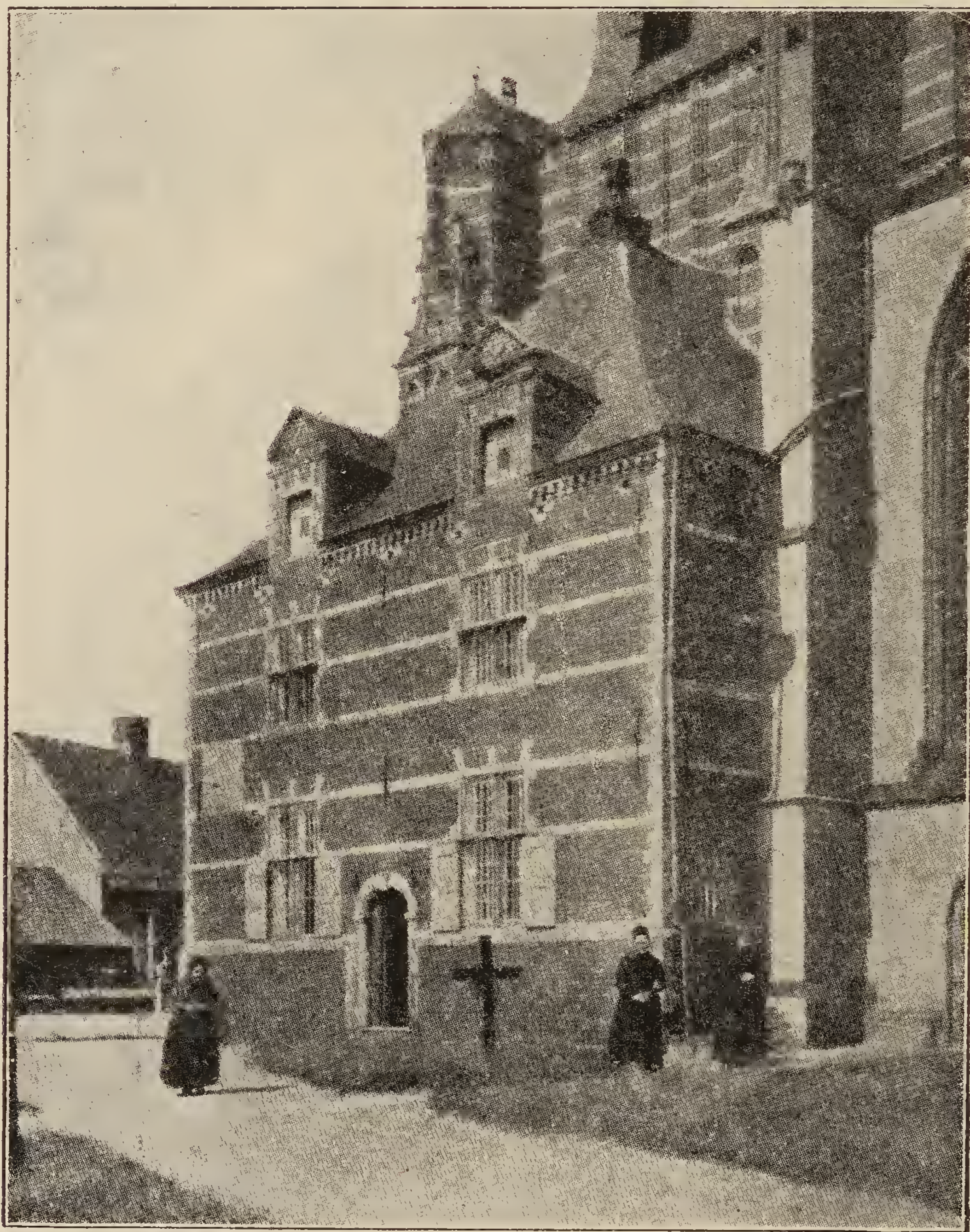

Fig. 7. Het Ziekenhuis.

og raa Mandspersoners Bevogtning, staar den Omhu, Domkapitlet øjensynlig lagde for Dagen for at skaffe saa godt og paalideligt Plejepersonale som muligt.

Ziekenwaersters, eller, som de ogsaa benævnes, »Verwaressen van de pelgroms en de siecken« eller »Bewaressen in de sieccaemer« eller »Diënesse van het sieckhuys« (i de latinske Texter ancillae camerae infirmorum) udnævntes af Domkapitlet i Samraad med Kirkeværgen; og Domkapitlets Medlemmer førte direkte Tilsyn med deres Arbejde. Præsten Posson, efter hvem et Kapel ved Dimphnakirken bærer Navn, omtaler i sit Testamente, at hans Seng stod i selve Kirken, for at han altid kunde være ved Haanden. Ziekenwaersters udgjorde ingenlunde nogen gejstlig Orden og bar ikke nogen særlig Dragt, og deres Ansættelse gjaldt kun for eet Aar. Man vilde sikre sig Muligheden af med passende Mellemrum at kunne skille sig af med mindre duelige Plejersker, og det var derfor i Udnævnelsen udtrykkelig paalagt enhver Ziekenwaerster paa St. Jans Aften at bringe Nøglen ind for Kapitlet, »og ifald Herrerne paa Grund af en særlig Klage eller Fejl finde det raadeligt at afskedige hende, da skal hun modtage Afskedigelsen uden nogen Contradictie«.

Ziekenwaersters skulde som sagt altid være om de syge, og den Omstændighed, at de eet Sted betegnes som de syges Bordfæller (»Commensalen«), tyder paa, at de ogsaa indtog deres Maaltider i Fællesskab med Patienterne. Da der i Domkapitlets Optegnelser om de sindssyge findes flere Notater nedskrevne og underskrevne af Ziekenwaersters med en smuk og fast Haandskrift, tør man sikkert deraf slutte, at disse Plejersker ikke udelukkende udgik fra de laveste Samfundslag, der i hine Tider ikke besad Skrivefærdighed.

I Ziekenkamer fik Patienterne fuld Forplejning, Seng, Mad og hvad de videre havde fornødent. Daglig kom en af Præsterne ved Kirken derned og lyste Velsignelsen over dem. For Opholdet, der, som det straks skal omtales, i Reglen varede 9 Dage, ydedes en Betaling, der i ældre Tid erlagdes dels i Penge, dels i Naturalier, efter 1642 kun i Penge. Prisen var da for de 9 Dages Ophold, indbefattet Betalingen for de kirkelige Ceremonier, 6 Gylden. Betalingen i Naturalier bestod sædvanligvis i Korn, som udmaaltes paa en ejendommelig Maade. I St. Dimphnakirkens lille Kor var opstillet en stor Vægt, hvis ene Vægtskaal havde Form som en Stol. Her anbragtes den syge, og i den anden Vægtskaal opdyngedes Korn, indtil Patienten vippedes op. Udøvelsen af denne Skik, der betegnedes som beneficium cochlearis,[1]) bibeholdtes indtil Aaret 1734.

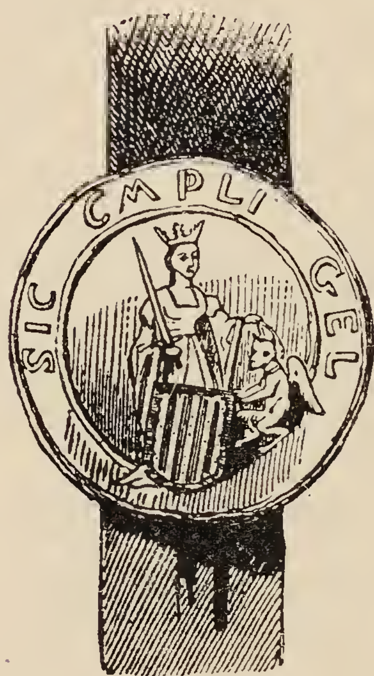

Fig. 8. Domkapitlets Segl.

En vis Betydning tillagde man, at den syges paarørende gik fra Dør til Dør og sammentiggede det nødvendige Korn; men omend denne ydmygende Vandring ansaas for en Gud velbehagelig Handling, var den dog ikke et nødvendigt Led af de Ceremonier, man skulde igennem for at opnaa Helbredelse, og den undlodes derfor af mange. De fattige Pil-

[1]) Beneficium = en Gave, en Ydelse; cochlear = en Ske, en Skaal.

grimme fik »for Guds Skyld« gratis Ophold og Pleje i Ziekenkamer, og ved forskellige pavelige Breve (1329, 1412 og 1432) blev det fastslaaet, at hvad godt der blev gjort mod de sindssyge i Retning af Almisse, fri Forplejning o. lgn., skulde betragtes som gode Gerninger i Lighed med Gaver til Kirken selv.

I Ziekenkamer forblev de syge som nævnt i 9 Dage, og i denne Tid foretoges de kirkelige Ceremonier, der indtil den nyeste Tid er vedblevne med at være Kernepunktet i den Gheel'ske Sindssygebehandling. I Reglen overholdtes Antallet af Dage, men Afvigelser forekom dog ikke sjældent. At der i Tallet 9 skulde ligge en særlig Betydning — eventuelt som af Janssens formodet en Hentydning til og Forherligelse af den hellige Treenighed (3 × 3) — foreligger der intet Bevis for; men at man dog lagde nogen Vægt paa dette Tal, ses deraf, at Patienten undertiden, selv om Helbredelse indtraf tidligere, dog blev de 9 Dage ud »for Taksigelsens Skyld«. Afvigelser forekom dog, uden at nogen særlig Grund anføres; om een Patient berettes, at han blev i Ziekenkamer »10 eller 12 Dage«, en anden »en hel Maaned«.

Den vigtigste af de Ceremonier, der udøvedes i de 9 Dage, var en daglig Vandring St. Dimphnakirken rundt. Tre Gange daglig førte man den syge en Tur rundt i Kirken, og naar han i Omgangen bag Hovedkoret kom til det store Reliquieskrin, hvori Resterne af St. Dimphnas og St. Gerebernus' Stenkister opbevaredes, skulde han paa alle fire og med bare Fødder krybe under Skrinet. Samtidig skulde den sindssyge til St. Dimphnas Ære og Forherligelse

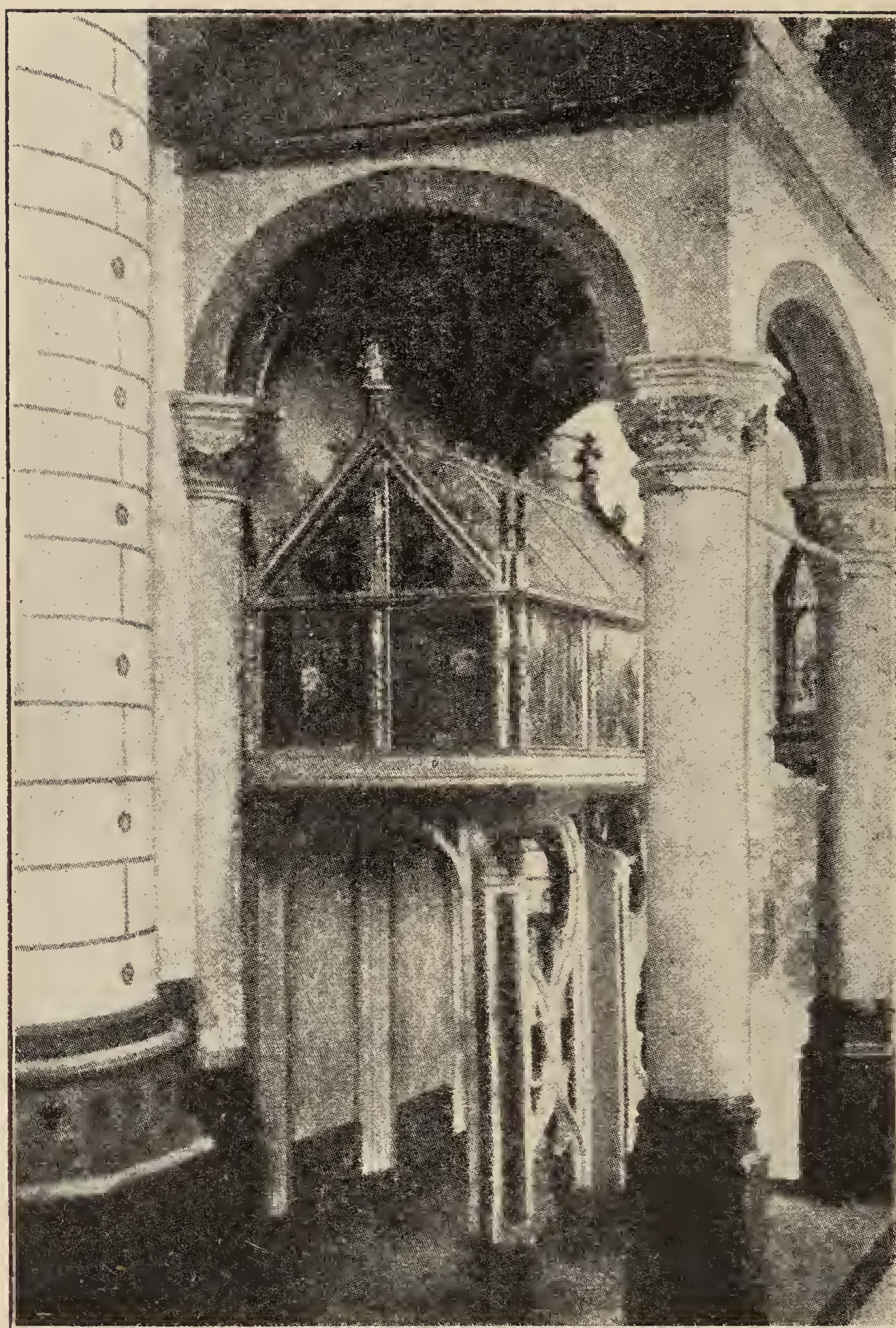

Fig. 9. Reliquieskrinet i Koromgangen.

berøre Bunden af Reliquieskrinet. Under denne Vandring i Kirken skulde der fremsiges 30 Paternostre og 30 Aver, nemlig 3 af hver Slags til Ære for den hellige Treenighed, 5 til Ære for Christi 5 blodige Vunder, 15 til Ære for de 15 Blodstyrtninger[1]) og

[1]) Hermed sigtes til Jesu Blodtab ved Pinslerne.

7 til Ære for St. Dimphna. Desuden skulde den syge daglig høre en Messe. Selvfølgelig kunde det ofte være et overmaade brydsomt Arbejde at føre en urolig og modstræbende sindssyg 3 Gange den store Kirke rundt; man havde da den Udvej at lade denne Ceremoni foretage af ni Børn, der for en Betaling af een Styver om Dagen gik de befalede Omgange, krøb under Skrinet og fremsagde de foreskrevne Bønner. Utvivlsomt har man dog ventet sig mest af, at den syge selv foretog det fornødne, da man ellers næppe havde grebet til Midler som med Magt at lade 4—5 Mand slæbe den genstridige Patient ind under Reliquieskrinet og holde ham fast dér, eller at bære den syge Kirken rundt i en Stol.

Fig. 10. Den røde Sten.

Paa et eller andet Tidspunkt af den syges Ophold i Kirken blev den føromtalte røde Sten, der var funden i Dimphnas Kiste, og af hvilken et Brudstykke opbevaredes, hængt om Halsen paa Patienten, mens Præsterne lyste Velsignelsen over ham.

Af de øvrige Ceremonier er, foruden beneficium cochlearis, allerede nævnt, at en af Præsterne daglig indfandt sig i Ziekenkamer, lyste Velsignelse og bad Bønner over de syge. Ved samme Lejlighed gav han

dem Vand at drikke, som var blandet med noget af den Vin, der var benyttet til at skylle Alterkalken med under Messen. Endelig afsluttedes Opholdet med, at den syge — saafremt Præsterne da fandt det raadeligt, og det gjorde de efter Optegnelserne at dømme særdeles ofte — blev tagen til Skrifte og fik tildelt Alterets Sakramente. Under Opholdet i Ziekenkamer maatte de sindssyge ikke skifte Klæder; derimod ses det ikke, at der har været paalagt dem Faste.

Domkapitlets Præster førte omhyggelig Bog over de syge, der underkastedes Djævleuddrivelsen i St. Dimphnakirken. Desværre er disse Protokoller for største Delen gaaet tabt. Bevaret er kun een Protokol, der omfatter 110 Aar, fra 1687 til 1797, samt et enkelt Brudstykke fra 1874—75. Dog findes ogsaa fra ældre Tid bevaret talrige spredte Optegnelser om de sindssyge, kun ikke de sammenhængende, systematiske Registre. Den bevarede Fortegnelse bærer Overskriften Liber innocentium (de uskyldiges Bog) og man kan atter i dette Navn se et smukt og naivt Udtryk for Gheelboernes forstaaende Syn paa de sindssyge. Betegnelsen gaar igen i selve Listen, hvor de Benævnelser, der benyttes om de sindssyge, er følgende: pelgrims, siecken, simpelen, onnooselen, innocenten, besetene og betooverte. Som Fællesbetegnelse for alle benyttes Ordene pelgrims og siecken (Pilgrimme og syge). Som Underafdelinger, hvor Betegnelsen skal tilkendegive Sygdommens Art, bruges om de stilfærdige, sløve afsindige, hvortil sikkert har været regnet talrige aandssvage, Ordene onnoosele og innocente (uskyl-

dige) samt Ordet simpele, der vel nærmest maa oversættes ved den i ældre Tid her i Landet benyttede Betegnelse for saadanne sindssyge: »Tosser«. De urolige, voldsomme, larmende og rasende Patienter kaldtes besetene og betooverte (besatte og forgjorte), men i Benyttelsen af Ordene Pilgrimme og syge som Fællesbetegnelse for alle viser det sig, at de naive og barmhjertige Gheelboere ogsaa i Besættelsen har set en Sygdom, der krævede en rationel Behandling, nemlig Uddrivning af den onde Aand. Det er en Selvfølge, at denne af Præsterne anvendte Terminologi og Klassifikation ikke har det mindste at gøre med hine Tiders lægevidenskabelige Anskuelser paa Psykiatriens Omraade.

I Liber innocentium optegnedes Pilgrimmens Navn, Fødested og Opholdssted i Gheel, saafremt han indkvarteredes hos en Borger i Byen, hvorom mere senere. Udførligere Meddelelser om Patienterne findes dog især i Præsternes mere private Optegnelser. Saadanne foreligger udførligst fra Tidsrummet 1604—85, og det er navnlig den førnævnte Præst van Cauwegom, der i denne Henseende har gjort sig fortjent ved omhyggelige Beretninger. For mange syges Vedkommende findes her en kort Beskrivelse af Sygdommen, dens Begyndelse og Forløb; ganske vist sætter disse Beskrivelser os sjældent eller aldrig i Stand til nu at stille nogen Diagnose over Patienten, men de har Interesse ved at vise os, med hvilken Omhu ialfald adskillige af St. Dimphnas Præster røgtede deres Gerning.

Om een Patient optegnes f. Ex., at han »var

meget plaget i sin Hjerne og sit Hjerte, dernæst i sine Ben og Arme og i næsten hele Legemet og tilsidst, omtrent midt i Fasten, blev saa syg i sin Forstand, at man maatte binde ham paa Hænder og Fødder«.

Og en anden nedskriver selv følgende: »I Aaret 1698 fik jeg en Sygdom i min Hofte og har været pint deraf i 2 Aar, og i den Tid er jeg befunden meget afsindig; siden har jeg igen faaet en Syge i mine Ben.«

Ikke sjældent noteres Dødsfald i Ziekenkamer, og i saadanne Tilfælde begravedes den afdøde under en almindelig Deltagelse, der tilfulde viste den for hin Tid saa usædvanlige Agtelse, som Gheels Beboere viste de sindssyge. Domherrerne forrettede selv Begravelsen, og ikke blot indrømmede man de fremmede »Tosser« Gravplads paa Byens Kirkegaard, men en og anden sindssyg, som man af denne eller hin Grund særlig vilde hædre, bisattes endogsaa i selve St. Dimphnakirken.

Intet optegnes dog med en saadan Omhu som Helbredelser. Det er ikke her Stedet til videnskabeligt at undersøge det Fænomen, at Helbredelser fremkommer i umiddelbar Tilknytning til, og man maa sikkert ofte sige som Følge af, en Behandling som den ovenfor beskrevne Djævleuddrivelse. Alle berømte Valfartsteder har deres Helbredelser at notere, og det kan ikke undre, at saadanne ogsaa forekommer i Gheel. Den ret hyppige Forekomst af Lammelser i de helbredte Patienters kortfattede Sygehistorier lader dog formode, at hysteriske Lidelser

her som altid paa saadanne Steder har været de taknemligste Objekter for Behandlingen.

I Middelalderen synes Helbredelserne i Almindelighed ikke at være bleven optegnede, og de mundtlige Overleveringer antog naturligvis hurtigt et sagnagtigt Præg. Værdifulde Optegnelser findes først fra det 17. Aarhundrede, omend adskillige Skribenter, bl. a. den førnævnte Petrus Camaracensis, ogsaa tidligere i al Almindelighed havde nævnt, at mirakuløse Helbredelser forekom. Petrus Camaracensis anfører, at en ung Mand og en ung Kvinde, samt en Nonne og et Barn, der led af Antoniusilden,[1]) helbredtes; og i andre Optegnelser (fra 1329, 1330, 1412 og 1632) angives blot, at en Mængde Mennesker strømmede til St. Dimphnas Helligdom, og mange besatte dér blev helbredte.

I det 17. Aarhundrede bliver derimod Beretningerne udførligere, og ialt er bevaret Oplysning om 59 Helbredelser, et i Virkeligheden temmelig lille Tal, naar Hensyn tages til Stedets store Ry og det øjensynlig betydelige Antal valfartende. Det noteres, naar og hvorledes Helbredelserne foregik. Om een sindssyg læses, at han Klokken 11 om Formiddagen havde hørt Messe og derefter paa een Gang ved et Mirakel blev rask. En anden Pilgrim, der Dagen i Forvejen var optaget i Ziekenkamer, og som var saa rasende af Djævelens Plageri, at 4 Mand havde nok at gøre

[1]) En Art Koldbrand, der formentlig skyldtes Meldrøjeforgiftning, og som helbredtes, naar de syge søgte til Kirkerne og dér bespistes med rent, meldrøjefrit Brød. Da Aarsagen til Sygdommen var ukendt, ansaas Helbredelsen for mirakuløs.

med at holde ham fast, blev den 22. Juni 1614 efter at have drukket af Vievandet pludselig rask. Man hørte Djævelen raabe: »Det er min sidste Dag; jeg maa ud, jeg maa ud!« Da mærkede man en rædsom Stank, og Lænkerne faldt af sig selv af den syge, der højt priste Gud og St. Dimphna.

Om en tredie fortælles, at han den 17. Juni 1651 blev bragt til Ziekenkamer, »helt fortumlet i Hovedet, vanvittig og rasende, saa ganske forrykt, at man endnu ikke havde set Mage dertil; han blev 9 Dage i Ziekenkamer, og derefter endnu 18 Dage i Huset hos Møllemageren Adrian van Dael, og i disse 3 Uger blev han temmelig rask og sine fem Sanser mægtig, Gud og den hellige Mø St. Dimphna være prisede«.

En fjerde, der havde opholdt sig i Præsten van Cauwegoms Hus, havde Kl. 10 om Formiddagen siddet lam og stum i sin Stol; men da Præsten havde læst Bønner for ham og lyst Velsignelsen over ham i Koret, stod den syge selv op og gik hen til St. Dimphnakirken.

Om een meddeles mere kortfattet, at han opholdt sig i 9 Dage i Ziekenkamer, og efterhaanden forsvandt hans Afsindighed. Om en anden ligesaa lakonisk, at han den 31. Januar 1650 efter 9 Dages Ophold i Ziekenkamer gik ud sund og veltilpas.

Andre, der ikke helbredtes i de 9 Dage, trak som nævnt Opholdet i Ziekenkamer ud i 10—12 Dage, men det var sjældent. Af Hensyn til de mange, der ventede paa at komme ind i Ziekenkamer, kunde Præsterne i Reglen ikke udstrække Opholdet længere. Fastholdt den syge eller hans Slægtninge da efter 9 Dages frugtesløse Bønner stadig Haabet om Hel-

bredelse, indlogerede de sig hos en Borger i Byen og mødte daglig op i Kirken for at forrette Bønnen og modtage Velsignelsen og eventuelt, hvis Lejlighed senere gaves, gennemgaa en ny 9 Dages »Kur« i Ziekenkamer. En sindssyg, der havde indlogeret sig hos Borgeren Caspar Verdonck, holdt saaledes Haabet vedlige i 5 Maaneder, uden at det for Resten ses, om hans Taalmodighed lønnedes med Held. Andre levede fra Dag til Dag paa det spinkle Haab, indtil de efter Aars Forløb døde i Gheel.

Om adskillige skriver van Cauwegom uforbeholdent, at de drog bort uden at være helbredte; andre blev delvis helbredte, og atter andre synes man at have opgivet, idet de blev tagne ud af Ziekenkamer før Udløbet af de 9 Dage. I det hele gør Domkapitlets Optegnelser et særdeles nøgternt Indtryk, og man udviste øjensynlig en ikke ringe Forsigtighed. Saaledes hændte det, at man lod en Patient, hvis Helbredelse havde været usædvanlig hurtig og pludselig, forblive nogen Tid i Gheel paa Prøve, og i Bøgerne blev det udtrykkelig bemærket, naar Helbredelsen efter denne Prøvetid ikke viste sig blivende. Paa den anden Side noteredes det med Glæde, naar man senere fik at vide, at en helbredt Patient stadig befandt sig vel. Adskillige, der var gaaede raske bort fra St. Dimphnas Sygeværelse, kom senere Aar efter Aar tilbage til den store, aarlige St. Dimphnafest og frembar deres Taksigelse. Een, som var helbredt i 1640, kom 6 Aar senere for at frembære sin Taksigelse »sund og veltilpas og ved sine fem Sanser«. En anden mødte op 9 Aar efter Helbredelsen »sund og veltilpas«.

Ikke sjældent er Beretningen om Helbredelsen bekræftet af Øjenvidners Underskrift. Den syges paarørende, Ziekenwaersters eller, hvis han var indkvar-

Fig. 11. Facsimile af Beretning om Helbredelse.

teret i Byen, hans Værtsfolk vedføjede under edelige Forsikringer deres Vidnesbyrd.

Saaledes læses:

»Jeg Jan Christiaens, omtrentlig 57 Aar gammel, hjemmehørende i en Landsby ved Navn Seelant i

Landet Ravenstein, bekender, at jeg i Dag paa den 2den Juli 1641, som er Vor Frues Besøgelsesdag, i St. Dympnas Kirke i Geel er bleven udløst fra den Stumhed og Afsindighed, hvoraf jeg har været hjemsøgt i omtrent 3¼ eller 4 Aar, og erklærer, at alt er gaaet til, som Vidnesbyrdene herom foreligger saa vel fra Raadmændene i min By som fra Drossaerten og Raadet i Baroniet Geel, der er beredte til at bekræfte det med Ed. Skrevet 7. Juli 1641. Til Vidnesbyrd om Sandheden har jeg undertegnet det med min egen Haand paa den Dag og i det Aar, som ovenfor angivet. Nærværende som Vidner Jan Aerts, Jan Waes, Hendric Raeymaecker og flere andre.

Jan Cauwegom Mærket × Jan Christiaens
Jan Aerts Lambrecht van Dunghenen
+ Henrick Raeymaeckers.«

Var en Helbredelse indtruffen, lod man Domkirkens Klokker lyde, en Procession gennem Gaderne foranstaltedes, og hele Byen glædede sig over Helgenindens Undergerning. Den helbredte holdt Takkebøn og lovpriste Gud, St. Dimphna og de gode Domherrers Nidkærhed. I 1635 indstiftedes St. Dimphnas Broderskab, hvori de helbredte gerne lod sig optage; som en Art Medlemstegn modtog de da en indviet Medaille med Dimphnas Billede og Gheels Vaaben. Man forbavses ved at se, hvor stor Tilgangen til dette Broderskab var, og maa unægtelig tvivle om, at det bestod af lutter helbredte sindssyge, naar man hører, at Broderskabet i 1663 — altsaa efter 28 Aars

Forløb — talte 4122 Medlemmer. Selv under Forudsætning af en enorm Tilstrømning af Pilgrimme kan der ikke have været saa mange, der med blot nogenlunde Ret kunde kaldes helbredte, og Broderskabet har da sikkert ogsaa optaget andre, mulig den syges Slægt.

Men med alt dette var Gheel kun et Valfartssted som saa mange andre og vilde aldrig være bleven den ejendommelige Sindssygekoloni, den nu er, hvis ikke særlige Forhold havde gjort sig gældende.

Det er i det foregaaende gentagne Gange berørt, at de sindssyge, der valfartede til Gheel, undertiden indkvarteredes hos Byens Borgere. Aarsagerne hertil var forskellige. At der ikke var Plads i Ziekenkamer til at modtage den stadig voksende Strøm af Pilgrimme, har rimeligvis været den Foranledning, der først tilbød sig, og for at skaffe de ventende Plads har man da indlogeret dem og deres Ledsagere hos Borgere i Byen. Thi ingen afvistes nogensinde fra Gheel. Alle havde lige Adgang til at søge Helgenindens Forbøn, omend man i det mindste en Tid forlangte et Andragende fra den syges paarørende for at give Adgang til Byen. Den væsentligste Aarsag til, at dette Forhold — de ventendes Anbringelse i private Hjem — blev Udgangspunktet for den senere Sindssygekoloni, maa ses deri, at Domkapitlet — eller før 1562 Kapellankollegiet — ikke betragtede denne Indkvartering som sig uvedkommende. Hvorledes Forholdene har været, før Jan III van Merode oprettede Kapellankollegiet i 1517, er os ikke nøje bekendt.

Allerede under Drossaerten Jan van Roye (1457—83) udstedtes dog Kundgørelser — de ældste, der findes vedrørende Kolonien — ifølge hvilke alle Akkorder angaaende Forplejning af sindssyge hos private skulde forelægges Raadet. Men ved Kundgørelser af 1532 og 1549 blev det officielt paalagt Kapellankollegiet at drage Omsorg for »Pilgrimmene, de syge og de besatte, der er i Ziekenkamer«, og fra den Tid paatog Præsterne sig mere og mere Kontrollen med Pilgrimmene, dog stedse i nøje Samarbejde med den verdslige Øvrighed. I rigtig Erkendelse af, at ikke blot Djævleuddrivelsen i Kirken burde være saa kraftig som muligt, men at ogsaa de syges øvrige Behandling i Gheel burde være god og betryggende, saa at den for Egnen saa velsignelsesrige Valfart kunde trives og udvikles, tog Øvrigheden Haand i Hanke med alt. Fra det Øjeblik, den sindssyge kom til Gheel, var han under offentligt Tilsyn. Til at begynde med var det kun de Huse, der laa nærmest ved St. Dimphnakirken, som havde Lov til at modtage sindssyge i Pension. Dels var det her lettere for Præsterne at kontrollere Værtsfolkenes Behandling af deres Gæster, dels var Transporten af den syge til Kirken lettere, naar der endelig blev Plads i Ziekenkamer, og endelig var det saaledes bekvemmere for Præsterne daglig at tilse og læse Bønner over de syge. Thi Ventetiden gik ikke unyttet hen, og den hos Jan Bruegelmans indkvarterede Patient, som efter 14 Dages Ventetid »kom til sin Fornuft og fulde Forstand ved at blive læst over og ved andre kirkelige Midler«, er ikke det eneste Exempel

paa, at Helbredelse indtraf, før Patienten overhovedet kom i Ziekenkamer. Præsterne selv tog ofte Patienter i Huset, ja skønt det ikke kan godtgøres, er det vel sandsynligt, at Begyndelsen til den private Indkvartering er sket hos Præsterne.

Der udvistes stor Omhu og Strenghed ved Udvælgelsen af de Hjem, hvor Patienter kunde anbringes. Det var ikke nogen let Opgave, Borgerne paatog sig, og der foreligger talrige Vidnesbyrd om, at urolige og besværlige sindssyge har givet deres Værtsfolk nok at bestille. Om een fortælles saaledes, at han var saa opstemt og vild, at man kun med Vanskelighed kunde holde ham i Sengen; »han sov hverken Dag eller Nat, vilde bestandig flygte, gjorde stor Larm og store Fagter«. En anden kunde man »næsten ikke have paa Kost, da han slog Værtens Datter«. Men Øvelse og Sikkerhed i Omgangen med sindssyge erhvervedes med Aarene, og Gheelboerne lod sig ikke skræmme af noget.

Angivelse om Kostpenge i de private Hjem findes intetsteds, og vi er saaledes ude af Stand til at afgøre, hvor stor Indtægt Pilgrimmene skaffede Gheelboerne. At der er bleven betalt for Opholdet, kan dog ikke være Tvivl underkastet, da det ofte omtales, at Pilgrimmene »tinges i Kost« eller lignende.

Indkvartering af sindssyge i offentlige Gæstgivergaarde omtales aldeles ikke og har sikkert kun i meget ringe Omfang fundet Sted. At derimod den syges Ledsagere, som afventede Kurens Udfald, ofte — eller maaske væsenligt — har skænket Kroer og Gæstgiversteder deres Søgning, er næppe tvivlsomt.

Efterhaanden viste det sig umuligt at begrænse Indkvarteringen til Husene i Kirkens umiddelbare Nærhed. Dels steg Antallet af ventende stadig, og desuden var dér mange, som havde gennemgaaet de 9 Dages Ceremonier, men som desuagtet blev i Gheel. Det er allerede fortalt, at adskillige helbredte blev en Tid paa Prøve, undertiden i Maaneder; endnu flere ikke helbredte blev i Gheel for senere at prøve Kuren een Gang til med nyt Haab. Og endelig var der dem, som til deres Overraskelse fandt, at selv om deres sindssyge Slægtning ikke, som haabet og ventet, kom sig ved St. Dimphnas Forbøn, saa var der dog noget vundet ved Turen til Gheel. I Borgermandens Hus i Gheel havde den syge det relativt godt, langt bedre end i den hjemlige Raadhuskælder eller primitive Daarekiste. Han blev behandlet med Venlighed og Godhed og med en rolig og overlegen Rutine, der gjorde hans vanvittige Ord og Handlinger langt mindre paafaldende og generende end under de hjemlige Forhold. Hvad kunde da være klogere end at lade den syge blive, hvor han var, betale de gode Gheelboere for Opholdet og saa rejse hjem igen med Bevidstheden om, at var Staklen ikke bleven kureret, saa var han dog nu velanbragt. Saaledes har Kolonien utvivlsomt udviklet sig fra Begyndelsen. Det er de ikke helbredtes Finden sig tilrette og Forbliven i Gheel, der er det egentlige Grundlag for den senere systematiske Anbringelse af sindssyge dér.

Fra det 17. Aarhundredes første Halvdel træffer vi talrige Vidnesbyrd om, at Patienter har haft fast Ophold i Gheel. I Kapitlets Bøger noteres atter og atter,

at en sindssyg, indkvarteret hos den eller den, har faaet Sakramentet, er død og er bleven begravet. For nogle Begravelser ses det, at Kirken har faaet Betaling. Andre har intet betalt, »fordi de var fattige«. Man læser:

»D. 18. Marts 1651 har Herrerne begravet en Pilgrim fra Breda ved Navn Adrian Jobnick, der var død i Huset hos Præsten Cauwegom.

D. 5. April 1651 har Herrerne begravet en Pilgrim, en Kvinde ved Navn Catharyn Gormans, der var død i Huset hos Adriaen van Dael, Møllemageren.

D. 3. Mai 1651 har Herrerne begravet en Pilgrim fra Boonheyn ved Navn Peter Cottorens, som var død i Huset hos Jan Maybosch.«

Under disse Forhold kunde som sagt de nærmest Kirken liggende Huse ikke forslaa til Anbringelse af de sindssyge. Omkring Aar 1600 udvidedes Tilladelsen til at omfatte hele Kvarteret omkring St. Dimphnakirken indtil Midten af den nuværende Nieuwstraat. I 1640 var allerede Distriktet om Byens anden store Kirke, St. Amandskirken, kommet med. I 1646 maatte Kredsen atter udvides, og i Løbet af det følgende Aarhundrede bredte Indkvarteringen sig, og vi træffer endog de nærliggende Landsbyer som Steelen, Winkelom og Larum nævnte som Bosted for sindssyge. I Liber innocentium nævnes over 100 Navne paa Værtsfolk. I Slutningen af det 19. Aarhundrede var hele Kommunen med Undtagelse af de fjerntliggende Landsbyer Zammel og Hasenhout kom-

men med, og i vore Dage er de sindssyge spredte over hele Gheels Omraade og findes i over Halvdelen af Kommunens 2400 Hjem.

Var Patienterne anbragte i varigt Ophold hos private, tabte Øvrigheden og Præsterne dem ikke derfor af Syne. Og ganske specielt støder vi her paa et Forhold, der klart belyser, i hvor høj Grad Gheels Sindssygebehandling var forskellig fra den i tidligere Aarhundreder andetsteds gængse. Benyttelsen af Lænker og Baand overfor sindssyge var dengang saa almindelig, at i Virkeligheden ingen fandt paa at gøre Ophævelser derover. Hvorledes skulde man ellers tæmme en gal Mand? I Danmark bestemte som bekendt Christian V i danske Lov koldblodigt, at »bliver nogen rasende eller galind, maa hvem der vil hannem binde«, og at man baade i private Hjem og i Daarekisterne brugte Lænker i stor Udstrækning, var en Selvfølge. Det var først ved det 19. Aarhundredes Begyndelse, at en almindelig Bevægelse mod Lænker og andre barbariske Tvangsmidler udgik fra Frankrig og langsomt bredte sig over Landene.

I de gamle Dages Gheel brugte man ubestrideligt ogsaa Baand og Lænker; men i skarp Modsætning til Tidens øvrige Sindssygeplejere — eller rettere Sindssygevogtere — saa Gheelboerne, at Lænker var et umenneskeligt Middel, som kun den haarde Nødvendighed retfærdiggjorde. Det var derfor paa det strengeste forbudt private Værtsfolk paa egen Haand at lægge en Patient i Lænker. Øvrigheden og Præsterne kontrollerede nøje Brugen af Tvangsmidler, og til deres Anvendelse fordredes Tilladelse i hvert

enkelt Tilfælde. Nogen Tendens til Misbrug har der dog sikkert været at kæmpe imod, thi Forbudet maatte jævnlig opfriskes, ja den 20. April 1754 maatte endogsaa Raadet i Brabant indskærpe, at »ingen Daarer eller afsindige eller andre maatte fastbindes, lænkes eller tøjres uden forudgaaende Tilladelse«.

Men var Befolkningen tilbøjelig til en lidt for rigelig Anvendelse af Lænker, skyldtes dette i de fleste Tilfælde ikke noget Ønske om at berøve den syge Friheden, men tværtimod en i og for sig saare prisværdig Bestræbelse for at give Patienterne saa megen Frihed som muligt. Man ønskede at lade den syge færdes saa frit og uhindret, som det lod sig gøre; han skulde føle sig som et Medlem af Familien og ikke som en Fange. Derfor undgik man helst Indespærring i Celler eller lignende, og røbede den sindssyge Tilbøjelighed til at løbe bort eller til at lave Spektakler, gav man ved Hjælp af en Lænke hans frie Bevægelighed den fornødne Hæmning. Patienter, der med Lænker om Fødderne humpede om i Gheels Gader, var et almindeligt Syn langt ind i det 19. Aarhundrede. Langt hyppigere end Forordningen til Bekæmpelse af Lænkerne træffer vi da ogsaa Paabud fra Øvrigheden om at passe bedre paa de sindssyge, saa de ikke kunde løbe saa meget omkring. Ja Drossaerten Martin van Cauwegom paalagde den 16. Februar 1676 endogsaa »alle dem, der herberger Tosser eller gale, at binde dem paa Fødder og Hænder, saa de ingen Skade gør«, da man ellers vilde blive gjort ansvarlig for sine logerendes Misgerninger.

I en Forordning af 6. Mai 1747 indskærper Drossaerten Adrian Vervloet atter, at ingen lænket eller bunden sindssyg uden Ledsagelse af sine Husfæller maa komme ind i St. Amands- eller St. Dimphnakirken, ejheller maa de gaa ud før Kl. 8 om Morgenen eller efter Kl. 5 om Eftermiddagen. Overtrædelser paaførte Værten en Bøde paa 6 Gylden. Denne Befaling, hvis Formaal jo ligeledes var at faa Folk til at bevogte de sindssyge bedre, motiveredes ved, at forskellige andre Byer var bleven lagte delvis i Aske ved store Ildsvaader, og var altsaa en forebyggende Foranstaltning, der fremkom sammen med forskellige vise Byggevedtægter og lignende, der skulde tjene til at hindre Ildebrande.

Den 29. Januar 1754 ligefrem jamrer Øvrigheden over, at Folk trods de to foregaaende Forordninger ikke passer godt nok paa deres sindssyge, men lader dem færdes saa frit, at man ikke kan skelne mellem en gal og en klog Mand. Siger man noget til en Vært, faar man det Svar: »Aa, min gale — eller min Husfælle — er ikke ondskabsfuld; han gør ingen Fortræd, det er den skikkeligste Sjæl paa Jorden.« Værterne betragtede altsaa en Antydning af, at deres Pensionærer trængte til Paapasselighed, næsten som en personlig Fornærmelse. Forordningen maatte ogsaa denne Gang indskærpe, at Værtsfolkene burde passe paa, at deres Pensionærer ikke gjorde Fortræd, enten ved at lukke dem inde eller ved at give dem Fodlænker paa, og skete nogen Skade, skulde Værten foruden Skadeserstatning betale en Bøde paa 6 Gylden.

Derimod tænkte ingen paa at drage den sindssyge selv til Ansvar for, hvad Fortræd han kunde anrette. Den sindssyges Utilregnelighed var fuldt anerkendt, og i 1526 udstedte Drossaerten Aart van Broeckhoven en Forordning, ifølge hvilken ogsaa sindssyge Selvmordere skulde unddrages den for Selvmordere almindelige Skæbne at faa deres Gods konfiskeret.

Ansvaret for den sindssyges Handlinger havde Plejeværten, og det var hans Optræden, Politiforordningerne skulde retlede. Men det har altsaa knebet med at finde den rette Middelvej; snart maatte man passe paa, at Folk ikke omgikkes for ødselt med Lænkerne, og snart maatte man hindre dem i for letsindigt at lade de sindssyge færdes, som de havde Lyst. Men under alle Omstændigheder udøvede Præsterne og Øvrigheden et ret nøje Tilsyn med de indlogerede Patienter og søgte derved at sikre Koloniens gode Navn og Rygte. Og gennem de citerede Forordninger ses det ogsaa, at hvad der i vore Dage altid nævnes som Kernen i den Gheel'ske Sindssygebehandling, allerede for Aarhundreder siden var fast indarbejdet i Befolkningen, det nemlig, at den sindssyges Liv, naar han først var falden til Ro i Gheel, formede sig som et almindeligt Menneskes Dagligliv. De syge færdedes, naar det paa nogen Maade var muligt, saa frit omkring, at »man ikke kunde skelne gale fra kloge«. De nævnes som Værternes »Husfæller« og var det i Ordets bedste Betydning. De deltog i Familiens Maaltider og om muligt i Familiens Arbejde, de gik klædt som den øvrige Familie, sov som den, tog Del i dens Fornøjelser og hele Liv. I ingen Henseende

kendetegnedes de som Daarekistelemmer, som Samfundets Udskud, og selv i vor Tid, da Begrebet »Daarekistelem« ikke mere existerer, og de sindssyge ikke er Samfundets Udskud, men Samfundets Plejebørn, hæver adskillige Stemmer sig for at hævde det frie Familielivs store og uvurderlige Fortrin fremfor Opholdet i et nok saa komfortabelt og moderne indrettet Hospital. Og med Rette har man altid, naar Modstandere af Behandlingen i Gheel fremhævede, at Kost, Bolig, Pleje o. s. v. stod langt tilbage for, hvad der ydedes i gode Hospitaler, gjort gældende, at de syge i Gheel levede under Forhold, som i eet og alt lignede dem, de var vant til, og i alle Henseender delte Kaar med deres Plejere. De to ubetalelige Goder, Frihed og Familieliv, kunde da fuldtud opveje den mere primitive Levevis.

Ved det 19. Aarhundredes Begyndelse vaagnede Interessen for de sindssyge. De berømte Franskmænd Pinel og Esquirol fastslog Grundlinierne for den videnskabelige Betragtning af de sindssyge og for deres Behandling. Under den ivrige Søgen efter de rette Midler til en forstandig Behandling af disse i Aarhundreder forsømte Stakler, var det ikke mærkeligt, at Opmærksomheden vendte sig mod Gheel. Et saa søgt Valfartssted var selvfølgelig kendt vidt omkring gennem rejsendes Beskrivelser, og hvad der i høj Grad bidrog til at forøge Interessen for den mærkelige Koloni, var den Omstændighed, at Brüssels Præfekt, de Pontécoulant, i 1803 havde ladet saa godt som alle denne Bys sindssyge, der

hidtil havde levet under Kaar saa usle, som man nu dengang bød sindssyge, overføre til Gheel, for at de dér under Frihed og sunde landlige Forhold kunde faa et bedre Opholdssted. De Pontécoulants Beretning herom er et vigtigt historisk Dokument og lyder saaledes:

»De afsindige i Brüssel var tidligere sammenhobede i et snævert og usundt Lokale, hvis Uhensigtsmæssighed i og for sig var tilstrækkelig til at gøre den Sygdom, der førte dem derind, uhelbredelig. Jeg har ment at opfylde paa een Gang min Embedspligt og min menneskelige Skyldighed ved til disse ulykkelige at udvælge et Tilflugtssted, hvis Anbefaling er lang Tids gunstige Erfaringer. Da jeg havde bragt i Erfaring, at Kommunen Gheel i Departementet Deux Nèthes var et aabent Asyl for denne Art syge, og efter at jeg havde forhandlet med Præfekten i dette Departement, har jeg ladet de afsindige i Hospitalet i Brüssel overføre til Landsbyen Gheel, hvor de nyder en Frihed, der ingenlunde udelukker den Pleje, som deres Tilstand kræver. Kommissærer, udsendte fra Hospitalernes Generalraad, besøger regelmæssig Plejestederne for at se, om Egnens Beboere opfylder de Forpligtelser overfor de ulykkelige afsindige, som de er kontraktmæssig bundne til.«

I denne interessante Beretning hører vi ikke et Ord om Bønner til St. Dimphna og Haab om Helbredelse. Præsterne og Kirken nævnes ikke med en Stavelse, derimod Befolkningens Evne til at pleje de syge. Paa et Tidspunkt, da den moderne Sindssygepleje endnu næppe anedes som en svag Spire, var

Gheel et organiseret Asyl. Gheelboerne var fuldkommen paa det rene med, at mangfoldige sindssyge ikke kunde helbredes, men behøvede kyndig Pleje; de modtog dem da i deres Hjem mod en kontraktmæssig fastsat Betaling og underkastede sig et kontrollerende Tilsyn.

Hermed skal ikke være sagt, at de troendes Valfart til St. Dimphnakirken og Djævleuddrivelsen dér var ophørt. Den holdt sig langt hen i Aarhundredet, men havde dog lidt efter lidt tabt Terræn. Paa det omtalte Tidspunkt var alle klare over, at Kolonien med dens frie og usædvanlig menneskelige Behandling af de sindssyge var Hovedsagen, der havde sin selvstændige Berettigelse og egentlig godt kunde bestaa uden de lejlighedsvis forekommende Mirakel-Helbredelser.

Da de videnskabelige Forfattere nu begyndte at beskæftige sig med Sindssygeforplejning for at udfinde de rationelle Methoder dertil, skænkede de da ogsaa Gheel en ikke ringe Opmærksomhed. Den første paa Selvsyn grundede Beretning om Gheel i den psykiatriske Litteratur findes hos Esquirol. Denne berømte Forfatter citerer ganske vist adskillige tidligere Beskrivelser af Kolonien; men de var modstridende og mere eller mindre usandsynlige. Den 29. August 1821 rejste Esquirol derfor selv til Gheel ledsaget af en Kollega (Voisin) og opholdt sig i Byen i næsten 2 Døgn. Det lykkedes ham selvfølgelig ikke i denne korte Tid at faa gjort mere end en overfladisk Undersøgelse, og adskillige besynderlige Unøjagtigheder har indsneget sig i den berømmelige Psykiaters Beskrivelse. Navnlig forbavses man ved at

se, hvorledes han, uagtet han giver en ret udførlig Skildring af 9 Dages Bønnen i St. Dimphnakirken, kalder Helgeninden for Nymphna og henlægger Ceremonierne til St. Amandskirken. Formodentlig er han dog rigtig underrettet, naar han angiver, at den egentlige Djævleuddrivelse paa det Tidspunkt kun foretoges i sjældnere Tilfælde, og at Troen paa Dimphnas Magt i det hele var i Aftagende. Helbredelser var da ogsaa — meddeler Esquirol — meget sjældne, men ikke desto mindre strømmede Folk til Gheel med deres sindssyge Slægtninge, lokkede af den gode Behandling. De afsluttede da en Kontrakt med Kommunens Beboere, der modtog fra 1 til 5 sindssyge i Pension. Desuden modtog Byens Fattighospital gerne 8—10 sindssyge i Pleje. Betalingen varierede fra 200 til 1200 Francs aarlig.

Paa det Tidspunkt, da Esquirol besøgte Kolonien, befandt dens Administration sig imidlertid i en Opløsningstilstand. Kirken, der tidligere havde haft den væsentligste Betydning, var ved at miste sin Indflydelse, og den verdslige Øvrighed havde ikke taget Opgaven — at regulere og administrere Kolonien — op i dens fulde Omfang. De Kommuner, der havde særlig mange sindssyge anbragte i Gheel, fandt sig da ogsaa foranledigede til at etablere et særligt Tilsyn med de Patienter, for hvis Anbringelse de havde Ansvaret. De førnævnte sindssyge fra Brüssel stod saaledes under Tilsyn af en Kommission, bestaaende af en Direktør og 2 Læger. Under sig havde denne Kommission en Inspektør, der kontrollerede Patienternes Behandling og gjorde Indberetning til

Kommissionen. De ubemidlede sindssyge fra Mecheln stod ligeledes under et særligt Tilsyn, der var overdraget en Embedsmand i Gheel. Det hændte ogsaa, at den syges Familie, inden de rejste hjem, sikrede sig, at der blev udøvet et vist Tilsyn og til den Ende engagerede en af Lægerne paa Stedet.

Vi træffer altsaa her en Begyndelse til hele Koloniens Overgang til at være et medicinsk Anliggende. Foreløbig blev Patienterne dog i Almindelighed kun tilsete af Læger, naar de blev legemligt syge.

Behandlingen af de syge fandt Esquirol ikke ubetinget god. Omend den hos adskillige Familier, særlig i Byen, var upaaklagelig, var baade Patienternes Senge og deres Kost i Reglen af tarveligste Art, men — det kunde ikke nægtes — lige saa god som den, Befolkningen selv fik. Lænker brugtes i temmelig stor Udstrækning til Patienter, som man ikke turde lade gaa løse, og Esquirol fortæller, at der i de fleste Huse, han besøgte, ved Ildstedet fandtes en Jernring i Muren til at binde den sindssyge ved. Esquirols Beskrivelse stemmer dog overens med alle andre Skildringer fra Gheel deri, at de talrige sindssyges Nærværelse[1]) ikke i nogensomhelst Grad paavirkede Folkelivet. Der var ikke Tale om, at selv en lænket Patient, der humpede om i Gaderne, blev begloet eller undgaaet, han færdedes saa naturligt og uden at vække Opsigt som en Mand med Træben i vore Gader. Børnene drillede ikke de sindssyge,

[1]) Der var i 1789 400 Patienter i Gheel. I 1803 efter den store Tilflytning fra Brüssel var der 600. I 1812 500 og i 1820 atter kun 400. Nu ca. 2000.

og Befolkningen havde stor Øvelse i at klare Situationen, naar en af Patienterne forvoldte Uro paa Gaden. Overlast mod Beboerne var saa godt som ukendt, Selvmord blandt Patienterne var, da Esquirol besøgte Gheel, ikke forekommet i 30 Aar, og en Kalamitet, som at en kvindelig Patient blev frugtsommelig, var hændt een Gang i 10 Aar.

Esquirol havde et klart Blik for det værdifulde i dette ejendommelige Forhold, at de indlogerede sindssyge gennem Aarhundreder var indgaaede som et fast Led i Egnens Liv; men han mente dog, at Institutionen burde undergaa en Fornyelse ved, at den sattes under fast Lægetilsyn og suppleredes med et Sindssygehospital, noget, der, som det skal omtales, ogsaa senere er sket.

Begyndelsen blev gjort i 1838, da der paa Forslag af Raadmanden Dr. Verbist blev arrangeret et fast Lægetilsyn i Kolonien; dog vedblev Kommunalraadet at have den egentlige Ledelse. To Aar senere ansatte Kommunalbestyrelsen en særlig Inspektør, der skulde have Opsyn med Patienternes Forplejning. Man var dog allerede nu klar over, at Kommunen ikke længere var den Opgave voksen at varetage de mange Detailler, som Tilsynet med det store Antal sindssyge medførte. Verbist stillede Forslag om, at der skulde oprettes en særlig, af Kommunalbestyrelsen uafhængig, Ledelse, og at en Læge skulde ansættes udelukkende til de sindssyge, og da de nødvendige Pengemidler hertil ikke var forhaanden, udtalte han Haabet om, at Staten vilde tage Koloniens Bestyrelse i sin Haand. Dette skete som Følge af

den belgiske Sindssygelov af 15. Juni 1850. Man kunde paa dette Tidspunkt ikke komme udenom, at der maatte gøres noget. I de foregaaende Aarhundreder havde Gheel været forud for saa godt som hele det øvrige Europa. I Gheel blev de sindssyge behandlede med Mildhed og Forstaaelse af deres sygelige Tilstand, andre Steder med Strenghed og barbarisk Uforstand. Men nu var Forholdet i en vis Forstand vendt om. I de omkringliggende Lande havde dygtige og energiske Mænd[1]) indledet en ny Æra i Sindssygeplejen, gjort den til Genstand for videnskabelig Undersøgelse og Drøftelse, og blev end mange Fejltrin og Misforstaaelser ikke undgaaede, voksede der dog en Række planmæssig ledede Hospitaler frem, hvorfra Kampen mod Fortidens Barbari og Vankundighed kunde ledes. Under disse Forhold var Gheel ikke længere tidssvarende. Den nye psykiatriske Videnskabs Mænd saa med Rette skævt til de Gheel'ske Præsters Djævleuddrivelse; og at de brave Gheelboere uden Opsyn og Kontrol behandlede de sindssyge efter bedste Skøn, som deres Hjerters Troskyldighed indgav dem, kunde næppe heller anses for betryggende. Intet tyder paa, at den Aand, der sikrede den humane Sindssygepleje i Gheel i første Halvdel af forrige Aarhundrede, var i væsentlig Grad i Forfald; men med det voksende Antal syge var Tilsynet med den enkelte blot bleven Kommunen uoverkommeligt, og de nye Sindssygehospitaler bød paa

[1]) Pinel, Daquin og Esquirol i Frankrig, Haslam og Tuke i England, Reil, Hayner og Jacobi i Tyskland, Hübertz og Selmer i Danmark samt Guislain i Belgien selv.

Fordele og Bekvemmeligheder, med hvilke Gheel ikke længere kunde taale Sammenligning. Besøgende kunde nu med en vis Ret anke over, at Tilsynet med de sindssyge var mangelfuldt i Gheel; Lænker og andre Tvangsmidler anvendtes ret vilkaarligt og i vel rig Udstrækning, og omend den uhyggelige Begivenhed i 1844, at Gheels Borgmester dræbtes paa aaben Gade af en Patient, vel næppe strængt taget kunde lægges Systemet til Last — Overfald paa Personalet forekommer i de mest velindrettede Hospitaler — maatte dette Ulykkestilfælde dog bibringe udenforstaaende et Indtryk af Lovløshed og var ikke egnet til at øge Stedets Anseelse.

Det var derfor paa høje Tid, at Staten tog Haand i Hanke med Koloniens indre Styrelse. I 1856 udnævntes en Læge til Koloniens Leder; han skulde ikke have andet Erhverv, men udelukkende varetage de sindssyges Interesser, sørge for deres Anbringelse og tilse Behandlingen af dem. Den første ledende Læge i Gheel var Dr. Bulchens, der beklædte denne Post fra 1856 til 1876. Vel vedblev St. Dimphnas Præster endnu i mange Aar at spille en Rolle ved Behandlingen af de sindssyge, og Djævleuddrivelsen udøvedes adskillige Aar efter, at Kolonien var bleven et Lægeanliggende; men en Række vigtige Reformer blev dog indførte.

Først og fremmest blev det gamle og utidssvarende Ziekenhuis lukket;[1]) i dets Sted aabnede Bulchens et lille, foreløbigt Sygehus, og imidlertid opførtes det saa-

[1]) Det anvendtes dog af og til indtil 1888.

kaldte »Infirmerie«, et lille Sindssygehospital med Plads til 50 Patienter, rummeligt og velindrettet efter Tidens bedste Mønstre. Særlig Guislains Hospital i Gent havde været Forbillede. Her modtoges de nyankomne Patienter, ikke mere for at underkastes religiøse Ceremonier, men til Observation af Læger, inden de anbragtes i Huset hos en Familie; her anbragtes ogsaa de Patienter, der blev for urolige til at være i et privat Hjem og derfor midlertidig maatte fjernes fra deres Plejehjem. Kolonien deltes i 4 Sektioner, og indenfor hver Sektion førte en af Stedets praktiserende Læger Tilsyn med de sindssyge, medens Bulchens selv førte Overtilsyn med det hele. Fuldstændig naaede Bulchens dog ikke at faa Kolonien bragt i Overensstemmelse med Tidens Fordringer. Der foreligger en udførlig Beretning om Koloniens Tilstand 4 Aar efter, at Bulchens var bleven Inspektør, idet det medico-psychologiske Selskab i Paris paa dette Tidspunkt nedsatte en Kommission, bestaaende af de fremragende Psykiatere Ferrus, Michéa, Moreau, Mesnet og Jules Falret,[1]) for at studere Forholdene i Gheel grundigt. Kommissionen fuldførte sit Hverv i Sommeren 1861, og det følgende Aar udgaves en af Falret forfattet Beretning.[2]) Kommissionen ved baade godt og ondt at sige om Gheel. At de syges Boliger, deres Kost og hele Forplejning ikke kunde maale sig med den,

[1]) Da Ferrus kort efter døde, erstattedes han af Trélat og Baillarger.

[2]) Annales medico-psychologiques. Jan. 1862. Oversat i Bibliothek for Læger 1862.

de gode Hospitaler kunde byde, var ubestrideligt; men det kunde heller ikke nægtes, at de sindssyge delte Befolkningens egne Kaar og nød en Frihed, der ingen andre Steder blev dem til Del. Meget blev allerede nu gjort for at forbedre de materielle Kaar. Tilsynet med Plejehjemmene skærpedes; der fastsattes Bøder for dem, der ikke behandlede Patienterne godt, ja man begyndte allerede at bygge Huse, ved hvis Indretning der var taget særligt Hensyn til de sindssyge, idet de til disse indrettede Værelser havde bestemte, af Kolonibestyrelsen foreskrevne Dimensioner. Trods Bulchens Bestræbelser saa man dog endnu Tvangsmidlerne hyppigt i Brug; Spændetrøje, Fodremme, Tvangsstol, Lænker og Jernbælter var ikke sjældne, og heller ikke sjældent tøjrede man den syge ved en Ring i Muren. Ja Kommissionen fandt Patienter iført baade Fodlænker og en Jernring om Livet med to Jernbøjler, der holdt Overarmen ind til Kroppen. De Patienter, hvem det var nødvendigt at give Lænker paa, anbragtes paa afsides Steder, og for at mildne Lænkernes Haardhed beklædte man Jernet med Læder.

Uagtet man saaledes nok, naar man færdedes i Gheel, kunde risikere at møde en lænket Patient paa Vejen, fandt Kommissionen dog som alle andre Besøgende i Gheel, at de sindssyge i en sjælden og mærkelig Grad var gaaet op i Egnens Befolkning. De kendetegnedes ikke ved nogen særlig Dragt, og kun et øvet Øje kunde opdage dem blandt de øvrige Beboere.

Først Bulchens' Eftermand, Dr. Peeters, opnaaede

helt at bryde med Fortiden og at faa gjort Gheel til en virkelig psykiatrisk ledet Institution. Under hans Ledelse ansattes 5 specialuddannede Læger, hvis eneste Arbejde var at tilse Koloniens Patienter. Djævleuddrivelsen i Kirken forsvandt fuldstændigt; Tvangsmidlerne fjernedes; rundt omkring i Distriktet rejste sig store Badeanstalter, hvor de sindssyge let kunde føres hen til Bad, og i eet og alt søgte man at bringe de hygiejniske Forhold op paa en saadan Højde og gøre Tilsynet med Patienterne saa effektivt og betryggende, at berettigede Indvendinger mod denne ejendommelige Anbringelsesmaade af syge ikke ret vel kunde komme til Orde. Og ikke alene de uhelbredelige, der trænger til gode Plejehjem, søger Gheel at drage til sig; nej Koloniens Læger mener ved Hjælp af det rolige Familieliv og den gode Landluft at kunne opnaa Helbredelser ligesaa godt som Hospitalerne, og Erfaringen synes ikke at modsige dette. Og er det Tilfældet, beholder »Gheel-Systemet« i sin Billighed et Fortrin fremfor Sindssygehospitalerne, som i det mindste Bevillingsmyndighederne altid vil vide at understrege.

Gheel efterlignes nu i mange Lande. Belgien selv har anlagt Sindssygekolonier i Lighed med Gheel. I Tyskland og Østrig findes allerede adskillige, og ogsaa her i Landet har man — specielt i Djursland — gjort Forsøget, dog kun med uhelbredelige sindssyge. Erfaringen har godtgjort, at Forsøget kan lykkes, og at man ikke nødvendigvis behøver de mange Aarhundreders Tradition for at kunne anbringe sindssyge i Pleje i private Hjem.

I Aaret 1900 ved St. Dimphnas 1300-Aars Fest betegnede Koloniens nuværende Leder, Dr. Fr. Meeus, Gheel som »de sindssyges Paradis« — »Paradijs der Krankzinnigen«. Lidet anede han vel, at Fredens Aar snart var forbi, og at tunge Prøvelser ventede Gheel og hele det belgiske Folk. I Efteraaret 1914, da Tyskerne oversvømmede Belgien, læste man i et kort Telegram, at de sindssyge i Gheel var bragte i Sikkerhed over den hollandske Grænse. Om de siden er vendte tilbage, er ubekendt. Men naar engang Landet er renset for fremmede Røvere, da — om ikke før — vil de sejge Flamlændere vende tilbage, »Kostgever«en vil igen aabne sit Hus for sine »Zieken«, og St. Dimphna vil igen prises, fordi hun nu som saa ofte før har ført Landet frelst ud af Trængslerne.

Fig. 12. St. Dimphna.
Fra et Gravmæle i
Dimphnakirken i Gheel.

MEDICINSK-HISTORISKE SMAASKRIFTER

Hidtil er udkommet:

Professor, Dr. phil. FINNUR JÓNSSON: *Lægekunst i den nordiske Oldtid.*

Kredslæge K. CARØE: *Badskær og Kirurg.*

Professor, Dr. phil. & litt. & sc. & med. J. L. HEIBERG: *Sindssygdom i den classiske Oldtid.*

Bibliothekar, Dr. med. F. WITTRUP HEIMER: *Hundegalskab og Strandhede.*

Politilæge SØREN HANSEN: *Primitiv Trepanation.*

Dr. med. K. K. K. LUNDSGAARD: *Brillernes Historie.*

Læge J. W. S. JOHNSSON: *Lidt om Lægeforholdene og Lægernes Reklame i ældre Tid.*

Pastor CHR. BARFOED: *Haandspaalæggelse.*

Professor, Dr. med. & sc. CARL JUL. SALOMONSEN: *Asklepios Helligdom paa Kos.*

EMIL PLATHNER: *[illegible]* (Dobbelthefte).

Underbibliothekar, Dr. phil. AXEL GARBOE: *Enhjørningen.*

Kredslæge, Dr. med. JUL. WIBRAND: *Kriselæren i Oldtidens Medicin.*

† E. INGERSLEV: *Ambrosius Rhodius og hans Hustru.*

Professor, Dr. med. HOLGER MYGIND: *Pompejis Vandforsyning.*

Professor, Dr. phil. & litt. & sc. & med. J. L. HEIBERG: *Af Lægevidenskabens Historie i den klassiske Oldtid.*

Det nærmest følgende Skrift vil blive:

Dr. phil. ARTHUR CHRISTENSEN: *Om Lægekunst hos Perserne.*

VILHELM TRYDE